

**TOIMINTATERAPIAN HYÖTY JA SEN KIELELLISET
VAKUUTTELUN KEINOT KELALLE TOIMITETUISSA
LASTEN TOIMINTATERAPIAPALAUTTEISSA**

Tarja Nieminen

Toimintaterapian pro gradu –
tutkielma

Syksy 2002

Liikunta- ja terveystieteiden
tiedekunta / Terveystieteen laitos

Jyväskylän yliopisto

Tiivistelmä

Tarja Nieminen. Toimintaterapian hyöty ja sen vakuuttelun keinot Kelalle toimitetuissa lasten toimintaterapiapalautteissa.

Toimintaterapian pro gradu-tutkielma. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta / Terveystieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 2002, 82 s.

Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä on hyöty ja miten sitä vakuutellaan kirjallisissa toimintaterapiapalautteissa. Tutkimuksen aineisto koostui Kelalle toimitetuista alle 12-vuotiaiden lasten toimintaterapian toteutumista kuvaavista virallisista palautteista. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaisia toimintaterapiapalautteet ovat ja millaista on ammatin kielenkäyttö.

Tutkimuksen metodologisena viitekehystenä oli diskurssianalyysi. Aineiston analysoinnissa käytettiin retorista analyysiä.

Tutkimus osoitti, että toimintaterapian hyötyä kuvattiin lapsen kehon toiminnan, annettujen tehtävien sujumisen, lapselle tarjottujen haasteiden ja mahdollisuuksien sekä toteutuneiden menetelmien kautta. Kuvatun hyödyn perustelujen vakuuttavuutta lisättiin käyttämällä vahvoja ja värittyneitä ilmaisuja, vertailumuotoja sekä lauserakenteissa mutta- ja vaikka- sidosanoja. Muita kielellisiä vakuuttelemaan pyrkiviä keinoja käytettiin hyvin vähän.

Tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että toimintaterapiapalautteiden kielenkäyttö hyödyn yhteydessä oli varovaista ja epäsuoraa. Teksti pyrki enemmän kuvailuun kuin vakuutteluun. Toimintaterapian kielenkäyttö oli puhekielistä, lapsen toiminnan monipuolista ja värikästä kuvausta.

Avainsanat: Toimintaterapiapalaute, hyöty, vakuuttelu.

Tarja Nieminen. The utility of occupational therapy and the means to convince in written occupational therapy reports.

Master thesis in occupational therapy. Faculty of Sports and Health Sciences / Department of Health Sciences. University of Jyväskylä. Jyväskylä 2002. 82 p.

The aim of this qualitative study was to clarify what utility is and how it is convinced in written occupational therapy reports. The material consist of written occupational therapy reports sent to The Social Insurance Institution of Finland. Occupational therapy reports described occupational therapy treatment among children under 12 years. The purpose of this study was to get knowledge of what kind are the occupational therapy reports and professional occupational therapy language.

The methodological frame of reference used in this study was discourse analysis. Occupational therapy reports was analysed by rhetoric analysis.

According the results of the study, the utility of occupational therapy treatment was described through child's body, through given tasks, offered risks and challenges and through method which was used in occupational therapy treatment. To convince the utility of occupational therapy treatment was increased by lingual means as strong and colourful expressions, comparisons and but- and although- conjunctions in sentence structure. Other lingual means to convince was used some.

Based on this study it is possible to draw a conclusion that occupational therapy language in written reports in context where professional language should convince the reader, was diffident and indirect. The text was more describing than convincing. Occupational therapy language included colourful and wide narration about child's occupation.

Keywords: Occupation therapy report, utility, convince.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	6
2. LASTEN TOIMINTATERAPIA KELAN JÄRJESTÄMÄNÄ	9
2.1. Lapsi toimintaterapiassa	9
2.2. Toimintaterapian toteutus	10
2.3. Kela toimintaterapian järjestäjänä	11
3. TOIMINTATERAPIAPALAUTE	13
3.1. Toimintaterapiapalautteen tehtävä	13
3.2. Toimintaterapiapalautteen sisältö ja muoto	14
3.3. Palaute toimintaterapian hyödyn kuvaajana	15
3.3.1. Hyöty	16
3.3.2. Vakuuttelu	19
4. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	22
4.1. Lapsi asiakkaana	22
4.2. Ammatillinen kielenkäyttö	24
5. TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN VIIITEKEHYS	27
5.1. Diskurssianalyysi	27
5.1.1. Kielenkäyttö sosiaalisen todellisuuden rakentajana	28
5.1.2. Kielenkäytön seurauksia tuottava luonne	29
5.2. Retorinen analyysi	31
6. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	33
6.1. Tutkimustehtävä	33
6.1. Tutkimuksen aineisto	33
6.2. Aineiston analyysin vaiheet	36
7. TOIMINTATERAPIAN HYÖTY JA VAKUUTTELUN KEINOT	41
7.1. Palautteiden hyödyn kuvaukset	41
7.1.1. Tehtävä sujuu	41
7.1.2. Toimiva keho	44

7.1.3. Mahdollisuus	45
7.1.4. Toimiva menetelmä	46
7.1.5. Muut perustelujen asiasällöt	47
7.2. Palautteiden retoriset keinot	48
7.3. Toimintaterapian kieli	54
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	60
8.1. Käytetyt argumentit ja niiden arviointia	60
8.2. Käytetyt retoriset keinot ja niiden arviointia	62
8.3. Toimintaterapian ammatillinen kielenkäyttö	64
8.4. Ehdotukset toimintaterapiapalautteiden vakuuttavuuden lisäämiseksi	66
9. POHDINTA	70
LÄHTEET	73
LIITTEET	
Liite 1. Tutkimuslupa	80
Liite 2. Kelan lomake Ku 117	81

1. JOHDANTO

Lasten toimintaterapia Kelan järjestämänä perustuu lapselle tehtyyn kuntoutussuunnitelmaan sekä Kelan tekemään määräaikaiseen kuntoutuspäätökseen. Kela edellyttää, että palveluntuottajana toimiva toimintaterapeutti dokumentoi annetun toimintaterapian ja kuntoutusjakson päättyessä arvioi annetun toimintaterapian tuloksellisuutta ja hyötyä. (Kelan standardi 2001, 7-12.)

Toimintaterapiapalautteen ensisijainen tehtävä on välittää tietoa toteutuneesta toimintaterapiasta. Palaute on juridinen dokumentti, jonka laatimista ohjaavat paitsi kunkin toimintaterapeutin omat kirjoitustavat, myös kunkin työyhteisön käytännöt ja niiden kielenkäytön tavat. (Asetus potilasasiakirjoista 2001, 14; Holma 2001, 10; Mauro 1998, 95.) Toimintaterapiapalaute on virallinen asiakirja, jonka perusteella eri viranomaiset tekevät päätöksiä mm. lapsen toimintaterapian jatkamisesta ja erilaisten taloudellisten etuuksien myöntämisestä.

Toimintaterapeutin työn tulee olla teoreettisesti ja tutkimuksellisesti argumentoitua, terapiatyön tavoitteena tulee olla asiakaskeskeisyys, asiakkaan edistymisen jatkuva seuranta ja toimintaterapian vaikuttavuuden todentaminen (Ilott 2002; Salo-Chydenius 2002, 8). On tärkeää, että toimintaterapian asiakkaana lapsen ja perheen tulisi voida luottaa siihen, että annettu toimintaterapia on hyödyllistä. Toimintaterapialla ei ole varaa olla perustelematta omaa olemassa oloaan (Koskisuu 2000, 8).

Tämän terveystieteen pro gradu - tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella toimintaterapian tapoja perustella omaa tärkeyttään. Tarkastelen tässä työssäni sitä, mitä on hyöty ja miten sitä kuvataan kielenkäytön keinoin eli miten hyötyä vakuutellaan Kelalle toimitetuissa alle 12-vuotiaiden lasten toimintaterapiasta kertovissa palautteissa. Vakuuttava kielenkäytön tapa

tarkoittaa asia-argumenttien reilua käyttöä, selkeitä väitteitä ja niiden selkeitä perusteluita (Kakkuri-Knuutila 1998, 237).

Tutkimus juontaa juurensa suoraan käytännön ongelmaan: terapiapalautteiden kirjoittamisen vaikeuteen omassa käytännön työssäni yksityisenä lasten toimintaterapeuttina. Vaikka toimintaterapiaprosessi ja lapselle koitunut hyöty tuntui ajatuksissa selkeältä, asioiden saattaminen yhdelle tai korkeintaan kahdelle A4:lle oli hankalaa. Sanat tuntuivat aina vääriltä, käsitteet menivät sekaisin ja päällekkäin, teksti oli liian kuvailevaa tai liian ylimalkaista. Toisinaan kirjoitin liikaa sitä, mitä olimme terapiassa tehneet, toisinaan koko palaute koostui lapsen toimintakyvyn pikkutarkasta arvioinnista. Sanoilla oli taipumus karata ennen kuin ne päätyivät tekstiksi paperille.

Pohdin syitä tähän vaikeuteen ja arvelin sen ainakin osaltaan johtuvan siitä, että peruskoulutuksessani asiakastyöhön liittyvien lausuntojen, yhteenvetojen ja palautteiden kirjoittamisen opettelu jäi vähäiseksi. Toisena syynä pidin puutteellisesta teorianäytöstäni tai pikemminkin epämääräisestä teorianäytöstäni lasten toimintaterapiasta. Kolmantena vaikeutena oli löytää juuri sitä omaa kielenkäytön tapaa ja päättää siitä, kirjoitanko lähettäjätaholle - lääketieteen edustajalle vaiko lapsen vanhemmille, rahoittajalle vaiko omille kollegoille. Pohdin usein vastaanottajia ja kaikkia mahdollisia erilaisia tulkintoja, joita he teksteistä saattaisivat tehdä. Ajattelin usein, miltä minusta tuntuisi lukea omista lapsistani; varsinkin siitä, mitä he eivät osaa tai mikä on vaikeaa.

Päätin lähestyä terapiapalautetta nyt tutkijana, en sen kirjoittajana tai lukijana. Uskoin pääseväni ongelmaan käsiksi tarkastelemalla toimintaterapiapalautteiden kirjoittamista osana ammattikulttuuria ja kielenkäyttöä. En ollut kiinnostunut niinkään yksittäisen toimintaterapeutin tavoista tai syistä kirjoittaa niin kuin kirjoittaa, vaan päätin tarkastella palautteita aikojen kuluessa rakentuneina ammatillisen kielenkäytön tapoina, osana kulttuuria ja sosiaalisia käytäntöjä. Uskoin myös, että, se mitä kirjoitamme palautteisiin, on tärkeää ja arvokasta.

Tämä tutkimus on tärkeä sen vuoksi, että se tuo näkyviin niitä keinoja, joiden avulla toimintaterapeutit palautteissaan vakuuttelevat toteutuneen toimintaterapian hyötyä. Kun nämä keinot tulevat paremmin havaittaviksi, terapiapalautteet tulevat toivottavasti myös paremmin asiansa perusteleviksi – toimintaterapeutit paremmiksi kirjoittajiksi. Kirjoittaja, joka tietää millaisia keinoja hän viestinnässään käyttää, todennäköisesti osaa ilmaista itseään paremmin kuin sellainen, joka käyttää kirjoittajayhteisönsä kielenkäytön muotoja refleктоimattomalla tavalla. (Aro 1999, 21.)

Pyrin omassa kielenkäytössäni selkeyteen ja luettavuuteen. Olen halunnut pitää tutkimuksen sopivan lyhyenä, jotta se tavoittaisi helpommin kentällä työskentelevän kiireisen kollegan. Olen myös pitäytynyt suomalaisessa kirjallisuudessa, koska haluan tarkastella suomalaista toimintaterapiaa, suomalaisten nimeämää hyötyä ja suomalaisia vakuuttelun keinoja.

2. LASTEN TOIMINTATERAPIA KELAN JÄRJESTÄMÄNÄ

Tämän kappaleen tarkoitus on esitellä se konteksti, josta tämän tutkimuksen aineisto eli terapiapalautteet ovat syntyneet ja millaiseen yhteyteen ne kuuluvat. Rajaan kontekstin kuvauksen koskemaan suomalaista lasten toimintaterapiaa Kelan järjestämänä kuntoutuksena ja yksityisen toimintaterapeutin toteuttamana, jossa asiakas on alle 12-vuotias ja terapia on kestänyt yli puoli vuotta. Kontekstin kuvaamisessa tukeudun Kelan standardiin (2001), alan kirjallisuuteen ja Toimintaterapeutti-lehden artikkeleihin sekä omaan työkokemukseeni Jyväskylässä ja ammatillisiin keskusteluihin eri paikkakunnilla työskentelevien kollegojeni kanssa. Sen vuoksi toimintaterapian käytännön järjestämisen tavat, asiakkaat ja mm. toimintaterapiaan lähettämiskäytännöt voivat vaihdella eri paikkakunnilla.

2.1. Lapsi toimintaterapiassa

Lapsen tarve terapiaan voi syntyä silloin, kun hänen kehitystään ja selviytymistään haittaa esimerkiksi synnynnäinen sairaus tai vamma, hänellä on todettu käyttäytymis- tai oppimisvaikeuksia tai hänellä on riski niihin. Lapsen vaikeuden hankaloittavat arkipäivän elämää: leikkiä, itsestä huolehtimista, kouluoppimista, ystävyyssuhteita jne. (mm. Dunn 1991, 147; Sario 1998, 64; Wilson 1998, 3.)

Ennen kuin Kelan järjestämä toimintaterapia alkaa, on lapsi arvioitu ja hänen keskeisimmät ongelmansa määritelty esimerkiksi lastenneurologin, foniatriin, ortopedin tai lastenlääkärin, psykologin, puheterapeutin, fysioterapeutin tai toimintaterapeutin tutkimuksissa. Toimintaterapian alkaessa myös lapsen ”oma” toimintaterapeutti arvioi lapsen, jonka jälkeen arvioinnissa saatu tieto liitetään lapsen arkielämään: Miten ongelmat näkyvät itsestä huolehtimisen taidoissa, leikeissä kotona ja päiväkodissa. Arvioinnin tavoitteena on saada mahdollisimman hyvä kokonaiskuva lapsen kehityshistoriasta ja

voimavaroista sekä kehitystä edistävästä seikoista. Toimintaterapia perustuu huolelliseen ongelmien määrittelyyn ja tavoitteiden asettamiseen. (mm. Sario 1998, 66; Wilson 1998, 5.)

Lapsi ja perhe voivat valita toimintaterapeutin Kelan hyväksymistä ja sen kanssa sopimuksen tehneistä palveluntuottajista, joita koko maassa oli yhteensä 208 vuoden 2000 alussa (Silvennoinen 2000, 14). Yksityisistä toimintaterapiapalveluista on pulaa ja usealla paikkakunnalla lapset joutuvat odottamaan terapiaan pääsyä, joskus useista kuukausista jopa vuoteen (Toimintaterapeutti-lehti 2000, 21; Kuopion sanomat 2002). Toimintaterapian maksajana ja toteuttajana voi Kelan kanssa sopimuksen tehneen yksityisen toimintaterapeutin lisäksi olla myös mm. lapsen oma perus- tai erikoisterveydenhuolto, sosiaalitoimi, vakuusyhtiö tai vanhemmat itse. Tämän tutkimuksen aineistona olevissa palautteissa toimintaterapian maksajana on Kela ja toteuttajana yksityisenä ammatinharjoittajana tai yrittäjänä toimiva toimintaterapeutti.

2.2. Terapian toteutus

Toimintaterapia voi toteutua toimintaterapeutin omissa tiloissa eli vastaanotolla ja / tai lapsen kotona, päiväkodissa, koulussa tai muussa erikseen sovitussa paikassa ns. kotikäyntinä. Toimintaterapeutti tekee yhteistyötä myös lapsen hoitopaikan tai koulun kanssa sekä muiden terapeuttien kanssa keskustellen ja konkreettisesti terapiaa toteuttaen. Toimintaterapeutti noudattaa työssään ammattieettisiä ohjeita, joissa keskeistä on luottamuksellisuus, lapsen ja terapeutin vuorovaikutussuhde ja tasa-arvoisuus sekä terapeutin velvollisuus yhteistyöhön. Terveystieteiden ammattihenkilöiden toimintaa ohjataan erilaisilla laeilla, joista keskeisin eettiseltä näkökannalta on laki potilaan asemasta ja oikeuksista. (Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet 2000; Wikström 1995, 126.) Toimintaterapeutin työssä ja terapian suunnittelussa korostuu asiakaslähtöisyys ja lapsen tarpeista lähtevän viitekehyksen ohjaama

työskentelyote. (CAOT 1997, 51; Hagedorn 1995, 132; Sario 1998, 67.) Kelan standardissa (2001, 11) mainitaan lasten toimintaterapiassa leikin käyttö keskeisimpänä terapiamenetelmänä, jonka avulla pyritään rakentamaan laajat valmiudet erilaisten taitojen ja toimintakyvyn kehittymiselle.

2.3. Kela toimintaterapian järjestäjänä

Toimintaterapia perustuu lapselle 1-3 vuodeksi tehtyyn kuntoutussuunnitelmaan (Härkäpää & Järvikoski 1995, 178) sekä Kelan tekemään kuntoutuspäätökseen, joka sisältää mm. terapian tavoitteet ja sen toteutumisen ehdot, esim. 1-2 kertaa viikossa 45-60 minuuttia kerrallaan vastaanotolla. (Kelan standardi 2001, 7.) Vuoden 2001 aikana toimintaterapiaa Kelan kautta sai 3 333 henkilöä, joista alle 16-vuotiaita oli 2 749 henkilöä (Partio 2002). Kelan (2001, 7) mukaan hyvään kuntoutukseen kuuluu asetettujen tavoitteiden saavuttamisen ja kuntoutujan muuttuvan tilanteen arvioiminen sekä yhteistyö hänen ympäristönsä ja hoitavan tahon kanssa. Kela tekee päätöksen toimintaterapian myöntämisestä mm. vanhempien hakemuksen, lääkärinlausuntojen ja kuntoutussuunnitelman perusteella. Päätöksen tekijä ei tapaa lasta vaan ratkaisut perustuvat kirjallisiin asiapapereihin. Silloin kun terapiaan haetaan jatkoa, harkinnanvaraisen jatkopäätöksen tueksi tarvitaan edellisten lisäksi myös palaute toteutuneesta terapiasta ja kuvaus sen hyödyistä. Tieto terapiasta välitetään myös hoidosta vastaavaan yksikköön. Lapsi ja/tai perhe osallistuvat terapian päättyessä sen toteutumisen ja hyödyn arviointiin joko antamalla suullisen tai kirjallisen palautteen Kelalle toimitettavan palautteen liitteeksi. (Kelan standardi 2001 2, 12.)

Kela edellyttää, että palveluntuottajana toimiva toimintaterapeutti huolehtii mm. ammattitaitonsa ja osaamisensa ylläpitämisestä, palvelujen laadunvarmistuksesta, dokumentoi annetun terapian sekä kuntoutusjakson päättyessä arvioi terapian tuloksellisuutta. Kelan standardi määrittelee toimintaterapialta vaadittavaa tasoa valtakunnallisesti. Se on ensimmäisiä

papereita, jotka määrittelevät toimintaterapialta vaadittavaa tasoa valtakunnallisesti. (Kelan standardi 2001, 3,12; Toimintaterapeutti-lehti 2002, 21.)

3. TOIMINTATERAPIAPALAUTE

3.1. Toimintaterapiapalautteen tehtävä

Toimintaterapiapalautteen ensisijainen tehtävä on välittää tietoa toimintaterapian toteutumisesta, lapsen tilanteesta ja terapian hyödystä niin terapian maksajalle, lasta hoitavalle taholle eli lähettäjälle kuin lapsen vanhemmille. Vanhemmat voivat halutessaan toimittaa toimintaterapiapalautteen myös muille lasta kuntouttaneille / hoitaneille terapeuteille, lapsen hoitopaikkaan tai kouluun. Palaute lapsen saamasta terapiasta on dokumentti siitä, miten hän hyötyi terapiasta ja saavutettiin halutut tavoitteet, saatiinko aikaan sitä, mitä haluttiin. Toimintaterapia on kuvaus toimintaterapian toteutumisesta ja selitys siitä, miten toimenpiteisiin päädyttiin. (Holma 2001, 10; 2002, 54; Kanto - Ronkanen 1994, 29.) Palaute kuvaa ja selittää toteutuneita toimenpiteitä sekä kertoo lapsen toimintakyvystä ja toimintaterapian vaikutuksista tai siitä saadusta hyödystä. Toimintaterapiapalaute ottaa myös kantaa lapsen toimintaterapian jatkamiseen tai muuhun lapsen elämään vaikuttamiseen. Siten sen kirjoittajalla on myös eettinen vastuu siitä, mitä ja miten hän kirjoittaa.

Toimintaterapiapalautteella on siis paitsi tiedonvälityksellinen tehtävä, myös juridinen ja institutionaalinen tehtävä. Palaute ei ole mikä tahansa kirjoitus, vaan virallinen asiakirja, johon pätevät tietyt säännöt (Asetus potilasasiakirjoista 2001, 14; Hagedorn 1995, 174). Dokumentointi, ”todeksi osoittaminen, toteen näyttäminen asiakirjoilla ym. todisteilla” on myös juridisesti sitovaa. (Uusi sivistyssanakirja, 1993, 156; Asetus potilasasiakirjoista, 2001, 9.) Toimintaterapeutti kirjoittaa palautteen palveluntuottajana, asiantuntijana ja oman ammattinsa edustajana eli hänellä on siihen tietty lakiin perustuva velvollisuus. Toimintaterapiapalaute on virallinen asiakirja, jonka perusteella eri viranomaiset tekevät päätöksiä mm. lapsen terapian jatkamisesta, koulu- tai päiväkotiratkaisuista, apuväline- ym. hankinnoista tai lääkityksestä. Terapiapalautteen laatiminen ajoittuu usein

ajankohtaan, jolloin lapsen hoitotuki ja / tai kuntoutuspäätös on päättymässä ja vanhemmat yhdessä hoitavan tahon kanssa suunnittelevat lapsen jatkokuntoutusta. Nokso - Koivisto (2001, 61) vertaa etuuksien hakemista shakkipeliin, jossa on tietyt säännöt ja prioriteetit. Etuuden myöntäjän säännöt ovat ohjeina siirroille ja niitä tulee noudattaa. Esimerkiksi kuntoutusta voidaan myöntää, kun lapsella on ”riittävästi” vaikeuksia. Tässä etuuspielissä sanoilla, ilmauksilla eli kielenkäytöllä on suuri merkitys, koska kuvausten tulee olla sekä hallinnollisesti että ammatillisesti päteviä. Niiden tehtävänä on vakuuttaa lukijansa.

Varsinaisten virallisten tehtäviensä ohella palautteet asiakirjoina kertovat instituutioiden toiminnasta sekä ammatti-ihmisten kirjaamiskäytännöistä ja tavoista puuttua lapsen elämään luomalla hänet asiakirjan tapaukseksi ja eräänlaiseksi kliiniseksi elämänkerraksi. (Vehkakoski 2000, 20.) Palautteen voi hahmottaa myös eräänlaisena kertomuksena tai tarinana, joka ylläpitää tiettyjä ammatillisia käytäntöjä (Mauro 1998, 95).

3.2. Toimintaterapiapalautteen sisältö ja muoto

Toimintaterapeutti ei siis kirjoita palautetta ainoastaan yksittäisenä ammatti-ihmisenä, vaan muodollisena palveluntuottajana, joka on laillisesti vastuussa toiminnastaan (Asetus potilasasiakirjoista 2001, 13; Hagedorn 1995, 274; Vehkakoski 2000, 24). Hän on myös eettisesti vastuussa siitä, millaisia seurauksia hänen kirjoittamansa perustelut ja päätelmät saavat aikaan. Terapiapalautteiden tekoa ohjataan erilaisilla ohjeistoilla ja suosituksilla. Kela (Kelan standardi 2001, 8) edellyttää, että kirjallinen terapiapalaute sisältää kuvauksen mm. terapian sisällöstä, asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta ja arvioinnin perusteella tehdyt johtopäätökset lapsen toimintakyvyn muutoksista alkutilanteeseen verrattuna. Arvioinnin tulee olla suhteessa kuntoutussuunnitelmassa määriteltuihin tavoitteisiin. Nämä tiedot välitetään Kelalle sekä hoidosta vastaavaan yksikköön käyttämällä Kelan lomaketta Ku

117 tai vastaavat tiedot sisältävää terveydenhuollon lomaketta. Kelan palautelomake on liitteenä.

Vuonna 1994 julkaistu toimintaterapianimikkeistö kuvaa palvelun ja ammattikunnan työn sisältöä. Toimintaterapianimikkeistö on työväline, joka tiivistää, jäsentää, erittelee, kokoaa, asettaa järjestykseen ja suhteuttaa eri asioita tai toimintoja toisiinsa. Se voi auttaa löytämään sopivia ilmaisuja tai termejä, joita voi suoraan tai soveltaen käyttää esim. tavoitteiden ja toteutuneen terapian kirjaamisessa. Nimikkeistön tarkoituksena on mm. kehittää ja yhtenäistää toimintaterapiassa käytettävää kieltä. (Holma 1994, 5-10.)

Uusin suositus terapiapalautteen tekemiseen lienee Suomen fysioterapeuttiliitto r.y:n ja Suomen Kuntaliiton yhdessä syksyllä 2001 laatima suositus. Sen mukaan palautteen tulee sisältää mm. asiakkaan keskeiset ongelmat, terapian tavoitteet, kuvauksen toteutuksesta sekä arvion tavoitteiden saavuttamisesta ja terapian vaikutuksesta. Suosituksen tarkoituksena on kiinnittää huomio kuntoutuksessa ajankohtaisiin painotuksiin kuten arviointiin ja asiakkaan osallistumiseen. (Holma 2002, 9.)

3.3. Toimintaterapiapalaute toimintaterapian hyödyn kuvaajana

Tässä kappaleessa pohdin, millaista tietoa toimintaterapiapalautteen tulisi välittää ja miksi. Periaatteena on, että kirjaamisen (palaute osana sitä) tulisi kuvata lapsen todellisuutta, joka koostuu asiakkaasta, ympäristöstä ja toiminnallisesta suoriutumisesta. Todellisuuden kuvaus riippuu toimintaterapeutin ajattelua ohjaavista malleista ja ratkaisuista, mielenkiinnon kohteista, kokemuksista ja instituution odotuksista. (Lintula 2001, 29.) Jos periaatteena on, että toimintaterapeutin työn tulee olla teoreettisesti ja tutkimuksellisesti argumentoitua, terapiatyön tavoitteena tulee olla asiakaskeskeisyys, asiakkaan edistymisen jatkuva seuranta ja terapian

vaikuttavuuden todentaminen (Ilott 2002; Räisänen 1997; Salo – Chydenius 2002, 8), täytyy myös terapiapalautteiden noudattaa samoja periaatteita. Palautteen tulee siten kuvata ammatin arvostamia asioita, sisältää teoreettisesti tutkittua ja luotettavaa tietoa, joka perustuu kelpvollisiin argumentteihin eli väitteisiin ja perusteluihin sekä niitä tukeviin taustaoletuksiin (vrt. Kakkuri – Knuutila 1998, 86).

On tärkeää, että toimintaterapian asiakkaana lapsen tai perheen tulisi voida luottaa siihen, että palvelut ovat hyödyllisiä ja että terapia on vaikuttavaa ja tuloksellista. Toimintaterapialla ei ole varaa olla perustelematta omaa olemassaoloaan. Myös vanhemmat odottavat näyttöä. Järvinen (2001, 24-26) CP-lapsen äitinä kirjoittaa, että terapiassa aikaansaatuisten muutosten tulisi olla sisällöllisesti mielekkäitä vanhempien, ei asiantuntijoiden kannalta. Arviointitulosten tulisi kuvata lapsen taitoja ja korostaa niitä asioita, joita hän osaa ja joissa hän onnistuu. Erityispedagogiikan tutkijat Leskinen ja Kovanen (2002) korostavat tuloksellisuuden osoittamista kuntoutuksen erityisenä haasteena. Ei riitä, että voidaan osoittaa tietyt suoritukset, vaan tavoitteena tulisi olla muutosten dokumentointi. Muutosten määrittelyssä tulisi pyrkiä selkeyteen ja toiminnallisuuteen. Pyrkimys näyttöön, tuloksellisuuteen, vaikutukseen, tehokkuuteen, laatuun - pyrkimys hyvään on kaikkien etu.

3.3.1. Hyöty

Tarkastelen tässä kappaleessa käsitettä hyöty sekä määrittelen sen käytön tässä tutkimuksessa. Kelan terapiapalautelomakkeen loppuosassa pyydetään arviota saavutetusta toimintaterapian hyödystä. Toimintaterapiapalautteen lopussa saattaa olla lause: toimintaterapiasta on ollut hyötyä. Itsekin käytännön työssäni kirjoitan toisinaan toteutuneesta toimintaterapiasta olleen hyötyä perustelematta asiaa kyseisen lauseen yhteydessä sen tarkemmin. Perustelut olen yleensä esittänyt tekstin sisällä aiemmin. Ahonen – Eerikäinen (1998, 34) on väitöskirjatutkimuksessaan kartoittanut musiikkiterapeuttien

lausuntoja ja todennut musiikkiterapian vaikutusten arvioinnin näkyvän lausunnoissa huonosti. Vaikutuksia ei arvioitu, ei yksilöity vaan pikemminkin lueteltiin lausunnon lopussa. Osassa lausuntoja musiikkiterapian vaikutuksia ei nimetty lainkaan vaan mainittiin, että terapiasta on ollut hyötyä tai tavoitteet ovat toteutuneet. Sitä, miten musiikkiterapian vaikutus näkyy lapsen toiminnassa, ei kerrottu. Usein musiikkiterapian jatkoa kuitenkin suositeltiin erittäin vahvasti. Hyöty – käsitettä käytetäänkin arkityössä hyvin väljästi ja epämääräisesti kuvaamaan erilaisia terapian vaikutuksia.

Hyötyä voidaan tarkastella utiliteetti – käsitteen kautta. Utiliteetti tarkoittaa teon aikaan saamaa hyötyä tai onnea. Sen latinankielinen kantasana ”utilitas” tarkoittaa käyttökelpoista, kelvollista, hyödyllistä, hyötyä. (Internet-lähde 17.12.2002.) Hyötyä voidaan tarkastella sekä taloudellisesti että eettisesti. Hyöty voidaan määritellä sen moraalisten ja eettisten seurausten perusteella. Mill (2000, 17) toteaa, että hyöty moraalin ja etiikan perustana tarkoittaa, että teot ovat oikein siinä määrin kuin niillä on taipumus edistää onnellisuutta ja väärin siinä määrin kuin niillä on taipumus tuottaa onnettomuutta. Eettinen hyödyn arviointi ja sen argumentointi liittyy esimerkiksi siihen, mitä on hyvä inhimillinen elämä tai kuinka ihmisten tulisi toimia toisiaan kohtaan, jotta he menettelisivät oikein. (Hallamaa 1998, 226.)

Hyödyn käsitteen yhteydessä Mill (2000, 19) kirjoittaa nautinnon ja onnellisuuden laadusta ja määrästä. Tietyn tyyppiset nautinnot ovat tavoiteltavampia ja arvokkaampia kuin toiset. Hyötyä ei tulekaan arvioida ainoastaan määrällisesti vaan laadullisesti. Laatuun ja hyväksyttävyyteen liittyvät hyödyn arvioijan omaksumat käsitykset siitä, mitä hän pitää arvokkaana ja tavoiteltavana. Mill (2000, 19) havainnollistaa hyödyn ja sen sisältämän nautinnon ja onnellisuuden laatua lauseessa: ”On parempi olla tyytymätön ihminen kuin tyytyväinen sika”.

Hyöty ei koske ainoastaan siihen liittyviä eettisiä ja moraalisia arvoja. Hyöty liittyy myös taloudellisiin arvoihin ja kiteytyy mm. kustannus-hyöty – käsitteessä. Esimerkiksi toimintaterapia on yhteiskunnan varoin kustannettua toimintaa, josta tulee olla myös taloudellista hyötyä. Utiliteetti voidaan määritellä ”vaikuttavuudeksi yhtenäisellä elämänlaatumittarilla mitattuna” tai kustannus – hyötynä, jossa kustannukset ja vaikuttavuus ilmaistaan molemmat rahayksikköinä. Hyötyä voidaan ilmaista myös hyötynä, joka on vakioitu sen nauttimisajalla. (Internet- lähde, evidence based medicine 2002.)

Taloudellisuus, tehokkuus, toimivuus ovat esimerkkejä hyödyn taloudellisista näkökulmista ja siten sen käytännöllisistä arvoista. Terveystaloustieteessä utiliteetti eli hyöty tarkoittaa tietyn terveydentilan arvoa suhteessa kustannuksiin (Internet – lähde, evidence based medicine, 2002). Terveystalouden menetelmien arviointitutkimus on esimerkki hyödyn taloudellisesta tutkimuksesta, mutta johon liittyy myös eettinen näkökulma. Se eroaa tavallisesta tutkimuksesta siinä, että kliinisen vaikuttavuuden lisäksi hyvässä arviointitutkimuksessa on selvitetty myös menetelmän kustannukset ja tekniset ominaisuudet sekä sen sosiaaliset vaikutukset. (Internet- lähde Räsänen, 2002.)

Suomalaisesta lasten toimintaterapiasta on vielä suhteellisen vähän tutkittua tai dokumentoitua tietoa. Toimintaterapian hyödyllisyyden arvioinnista on pääasiassa kokemusperäistä tietoa. Emme siis oikeastaan tiedä, kuinka lasten toimintaterapiassa tarkastellaan terapiassa saavutettua hyötyä, millaisin keinoin sitä arvioidaan tai mikä on hyödyn ”kohde”. Toimintaterapian hyötyä voidaan tarkastella monista eri näkökulmista. Voimme tarkastella ihmisen näkyvää tekemistä, mitattavaa liikettä tai havaittua laatua. Voimme myös arvioida ihmisen ajatuksen juoksua, kokemista ja tuntemista. Tarkastelun kohde voi olla paitsi itse ihminen, se voi olla myös koko kuntoutussysteemi, optimaalinen tehokkuus, reaalin vaikuttavuus, tuloksellisuus, tuottavuus, kustannus-hyötysuhde, laatu tai asiakastyytyväisyys (Salo-Chydenius 2002, 8-9). Tässä tutkimuksessa kutsun näitä kaikkia edellisiä hyödyksi. Tukeudun Mill'n (2000, 17) ajatukseen siitä, että hyöty on seurausta oikeista teoista ja

siten se edistää onnellisuutta ja hyvää elämää. Tosin olisi varsin mielenkiintoista tarkastella hyötyä myös talouselämän termein: esimerkiksi mitä olisi hyöty toimintaterapiapalautteissa, kun se vakioitaisiin sen nauttimisajalla. Uskon kuitenkin eettisen hyödyn näkökulman sopivan taloudellista paremmin tutkimusasetelmaani: valmiiseen tekstiaineistoon, tutkimuskysymyksiini ja kuvailemaan pyrkivään tutkimukseen. Taloudellista näkökulmaa ei kuitenkaan sovi unohtaa tässäkään tutkimuksessa, koska se on läsnä silloin, kun toimintaterapiapalautetta laaditaan. Toimintaterapeutit toimivat yksityisinä yrittäjinä ja siten heidän toimeentulonsa on kiinni asiakkaiden määrästä eli siitä, lähetetäänkö heille asiakkaita. Koskisuus (2000, 8) on tiivistänyt nämä kaksi näkökulmaa lauseessa: ”Ollakseen eettistä, toimintaterapian tulee olla myös vaikuttavaa ja tuloksellista”.

3.3.2. Vakuuttelu

Perustelu- ja suostuttelutaito on puhetaidon vanhinta perua. Puhe- ja kirjoitustaidon peruskysymyksenä on se, miten puhuja tai kirjoittaja voi vaikuttaa yleisöönsä. Tässä tutkimuksessa näkökulmana on kuvata sitä, miten toimintaterapiapalautteet kielellisinä ja kirjoitettuina dokumentteina pyrkivät vaikuttamaan lukijayleisöönsä. Käytän tässä tutkimuksessa vakuuttelu – käsitettä, jolla tarkoitan yleisöön vaikuttamista. Selvitän seuraavassa, mitä yleisöön vaikuttaminen on ja mitä vakuuttelulla ensisijaisesti Kakkuri – Knuutilan (1998) mukaan tarkoitetaan.

Aristoteles on puhetaidon oppikirjassaan ”Retoriikka” jakanut puhetaidon (tässä yhteydessä kirjoitustaidon) kolmeen vaikutuskeinoon logos, ethos ja pathos, jotka kaikki tähtäävät samaan tavoitteeseen: tekstin sanoman uskottavuuden lisäämiseen ja siten pyrkivät vaikuttamaan yleisöönsä. Ensimmäinen vaikutuskeino, **logos**, koskee argumentin asiasisältöä, itse argumenttia. Argumentti voi koostua esimerkiksi väitteestä: toimintaterapiasta on hyötyä ja sen perustelusta: lapsi on oppinut rakentamaan tornin.

Argumentin vakuuttavuus määrittyy sen hyvyden mukaan. Hyvyys puolestaan määräytyy sen mukaan, kuinka sitova ja uskottava perustelujen ja taustaoletusten suhde on. (Kakkuri – Knuutila 1998, 79, 110). Taustaoletuksena voi olla esimerkiksi oletus siitä, että toimintaterapian keinoin tuetaan lapsen valmiuksia, jotta tietyt taidot kehittyvät. Syy-seuraussuhteita osoittavassa argumentoinnissa osoitetaan asiantilan syntyneen tietyistä tapahtumasta tai toiminnasta (Perustelutaito, 2002).

Argumentti voi olla hyvä joko näennäisesti tai aidosti. Näennäiset argumentit ovat vakuuttavia, koska ne näyttävät aluksi olevan kaikin puolin kelvollisia, mutta kriittisen arvioinnin jälkeen ovatkin puutteellisia. Perustelu voi olla vain näennäisesti relevantti väitteelle tai yhteys perustelujen ja taustaoletusten välillä on vain näennäisesti riittävän vahva. Usein argumentin sisällön julkilausuminen ja kriittinen tarkastelu paljastaa sen heikot kohdat, mutta toisinaan perusteluiden tai taustaoletusten heikkous ilmenee vasta myöhemmin uusien tietojen ja näkemysten kautta. (Kakkuri – Knuutila 1998, 110.)

Ethos toisena puhe- ja kirjoitustaidon vaikutuskeinona viittaa niihin tapoihin, joilla kirjoittaja ilmentää omaa uskottavuuttaan. Ehtos osoittaa, mihin perusteluissa vedotaan, mikä on kirjoittajan lähestymistapa kohteeseen ja millainen on kirjoittajan yleisökäsitys. Kirjoittaja voi pyrkiä lisäämään luotettavuuttaan mm. korostamalla asiantuntemustaan, vilpittömyyttään, varmuuttaan tai oikeudenmukaisuuttaan ja siten vakuuttamaan yleisönsä.

Kolmas vaikutuskeino, **pathos** tarkoittaa yleisön vastaanottokykyä, mielentilaa tai tunteita, jotka vaikuttavat argumentin vastaanottamisen tapaan ja arvioon. Esimerkiksi oikeuden valamiehistö on vihaisena valmis pitämään syytettyä helpommin pahempana rikollisena kuin hyvällä päällä ollessaan.

Hyvän argumentaation ja hyvän ajattelun edellytyksiä ovat käsitteellinen selkeys ja täsmällisyys. Pinnallisesti vakuuttavalta ja vahvalta näyttävä argumentti saattaa osoittautua heikoksi, kun ryhdytään tutkimaan siinä

käytettyjä käsitteitä. Käsitteiden monimielisyys on yksi argumentoinnin sudenkuopista. Vika ei välttämättä ole kuitenkaan käytetyissä käsitteissä vaan argumentin huolimattomassa tai epätarkassa muotoilussa. Se voi olla siten avoin useille eri tulkinnoille, jolloin yleisön on vaikea tulkita, mitä ollaan väittämässä ja millä perusteella. (Kakkuri – Knuutila 1998, 172.)

Kakkuri – Knuutilan (1998) mukaan argumentin vakuuttavuus ja hyvyys liittyvät nimenomaan itse argumenttiin, sen asiasisältöön. Retoriikan lähtökohtana pidetään argumenttia, jonka varaan muut retoriset keinot rakentuvat. Retoriset keinot täydentävät argumenttia. Sanonta: ”sehän on pelkkää retoriikkaa” sisältää oletuksen argumentin heikkoudesta ja retoristen keinojen vahvuudesta. Siinä retoriikka ymmärretään kielellisinä keinoina ilman argumentaatiota (Kakkuri – Knuutila, 1998, 238). Retoriikassa on keskeistä retorisen tilanteen käsite, joka tarkoittaa tekstin laajempaa sosiaalista yhteyttä. Kirjoittaja, yleisö ja foorumi ovat yhteiskunnallisesti määräytyneitä sosiaalisia käsitteitä, jotka kuvaavat sitä, kuka kirjoittaa ja kenelle ja minkälaisissa olosuhteissa. (Kakkuri – Knuutila 1998, 235.) Jokisen (1999, 129) mukaan tekstit liittyvät osana johonkin laajempaan keskusteluun jolloin tekstistä on mahdollista pyrkiä analysoimaan ja erittelemään sen yleisösuhte: kuka tai mikä on se taho, jolle kirjoitus on suunnattu ja kenet se pyrkii vakuuttamaan.

Käytän tässä tutkimuksessa vakuuttelu – käsitettä, koska toimintaterapiapalautteiden kirjoittamisessa on läsnä tietty retorinen tilanne, joka vaikuttaa siihen, millaisiin argumentteihin vedotaan ja niihin retorisiin kielenkäytön keinoihin, joita valitaan käytettäväksi. Ymmärrän toimintaterapiapalautteet vastaanottajan vakuuttelemaan pyrkiviksi teksteiksi. Vakuuttava kielenkäytön tapa Kakkuri – Knuutilan mukaan (1998, 237) tarkoittaa asia-argumenttien reilua käyttöä, selkeitä väitteitä ja niiden selkeitä perusteluja.

4. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

4.1. Lapsi asiakkaana

Toimintaterapiaa saava lapsi on asiakassuhteessa sekä terapiaa toteuttavaan toimintaterapeuttiin että terapian maksavaan organisaatioon eli Kelaan. Toimintaterapiaa saava lapsi on siis asiakas. Tarkastelen tässä asiakkuutta suhteessa toimintaterapeuttiin ja toimintaterapiaan sekä kielenkäytön merkitystä siinä. Se, mitä toimintaterapeutti ajattelee asiakkuudesta, vaikuttaa siihen, kuinka hän puhuu ja kirjoittaa. Onko asiakas samanarvoinen ja samanvertainen yhteistyökumppani kuin ammattihenkilö (Ammattieettiset ohjeet 2000) vai onko lapsi terapiassa toimenpiteitä asiantuntijalta saava kohde. Se kuinka asiakkuus näkyy kirjallisissa käytännöissä tai puhetoissa on kiinnostanut tutkijoita eri aloilta. Perttinä (2001) on terveystieteen lisensiaattitutkimuksessaan todennut, että erilaiset ammattikäytännöissä vallitsevat puhetavat kuten lääketieteellinen puhe, arviointipuhe ja suosituspuhe tuottavat erilaisia positioita asiakkaalle. Asiakkuus voi siten näyttäytyä kielenkäytön kautta ammattilaisen asiakkaalle antamien positioiden kautta, mutta myös tietyn ominaisuuden omaavana kohteena. Asiakas voi näyttäytyä ammatillisessa kielenkäytössä esim. keuhkona huoneessa viisi tai hänen toimintakykyään voidaan arvioida koneenkäyttäjän termein, esim. ahdas putkisto ei toimi. (Mauro 1994, 89.)

Se, miten koko kuntoutusjärjestelmä näkee lapsen, vaikuttaa ammattilaisten kielenkäyttöön. Suikkasen mukaan kuntoutus on toteutukseltaan järjestelmäkeskeinen, idealtaan toimenpidekeskeinen ja kohteeltaan yksilökeskeinen. Tämän perinteisen kuntoutusnäkökulman tilalle Suikkanen haluaa tarjota tavan, joka tarkastelee kuntoutusta laajemmin, hahmottaa sen joukkona mahdollisuuksia, joiden realisoituminen ei riipu vain persoonallista, vaan myös mm. yhteiskunnallisista eroista. Olennaisimpana hän pitää

kuitenkin toimintaympäristön olosuhteita sekä erilaisia vuorovaikutussuhteita, jotka tarjoavat joukon mahdollisuuksia ja oppimistilanteita. (Suikkanen 2000, 19-22; Suikkanen 2001, 20.)

Asiakaslähtöisyys on toimintaterapian keskeinen periaate, joka tarkoittaa mm. sitä, että toimintaterapiaa arvioidaan toimintakykyä mahdollistavan prosessin kautta. Vuorovaikutussuhde on terapian ydin ja ihmisen oma käsitys selviytymisestään on tärkeää. Asiakasta rohkaistaan tutkimaan toimintaansa ja hänelle tarjotaan hallinnan ja selviytymisen keinoja (Townsed 1997, 51; Law 1998, 8-9). Myös lainsäädännössä ja Kelan ohjeissa lääkinnällisestä kuntoutuksesta korostetaan asiakkaan toivomusten huomioon ottamista siten, että ne tukevat hänen kuntoutumistaan. Lapsi asiakkaana osallistuu siten suunnitteluun ja tavoitteiden asettamiseen ja on aktiivinen ja omia tavoitteitaan määrittelevä kumppani. (Kelan standardi 2001, 4; Valtioneuvoston selonteko kuntoutuksesta 1998, 19-20.)

Koska tutkimuksen toteutumisen kannalta lasten toimintaterapiassa käytettävien teorioiden, mallien ja viitekehysten esittely ei ole tässä tarpeellista, esitän seuraavat Sarion (1998, 71; 2002, 9) määrittelemät lasten toimintaterapian keskeiset ja arvokkaat periaatteet. Ne toimivat tässä tutkimuksessa kuvauksena suomalaisesta lasten toimintaterapiasta ja siitä, miten lapsen asiakkuus näyttäytyy terapiasuhteessa.

1. Lapsi otetaan huomioon kokonaisuutena.
2. Lapsen tarkoituksenmukaista ja aktiivista osallistumista arvostetaan.
3. Lapsen vahvat puolet etsitään.
4. Leikki on lapsen ensisijaista toimintaa.
5. Lapsen toiminnalliset roolit otetaan huomioon.
6. Lapsen kehittymistä ohjaavat sisäinen voima ja itseohjautuvuus.
7. Toiminnan sopiva haasteellisuus muistetaan.
8. Toimintaterapeutti arvostaa leikkiä ja osaa leikkiä.
9. Hyvä vuorovaikutussuhde on terapiassa edistymisen edellytys.
10. Vaikutetaan lapsen luonnolliseen yhteyteen ja ympäristöön.

4.3. Ammatillinen kielenkäyttö

Erilaiset sairaus- ja kuntoutuskertomukset sekä erilliset lausunnot ja palautteet ovat **institutionaalisia käytäntöjä** ja noudattavat kukin omaa kaavaansa. Kaava rakentuu paitsi tarkoituksen mukaan, myös kunkin ammatin ajattelutapojen mukaan. Lääketiedejohtoiset raportit ja kertomukset noudattavat selkeästi tiettyä yhtenäistä rakennetta ja sisältävät paljon ammatin käsitteitä ja erikoissanastoa. (Mauro 1998, 91; Nokso – Koivisto 2001, 53.) Ammatissa käytettävä kieli on tavallisimmin implisiittisen sosiaalistumisen tulosta. Sitä ei erityisesti opiskella, vaan tekstit ja puheet tähtäävät professionaalien taitojen oppimiseen, kielenkäyttöön sosiaalistuminen on näiden oppimisen sivutuote. Työn kielellinen puoli ei aina näy eikä ammattilaisen ole aina helppoa tulla tietoiseksi työnsä kielenkäytön suhteesta. (Heikkinen 2000, 26.) Kirjoitetuilla teksteillä on olennainen, vaikkakin tutkimuksellisesti laiminlyöty merkitys ammatillisten käytäntöjen luomisessa ja jatkuvassa uudelleen muotoilemisessa (Vehkakoski 2000, 20).

Toimintaterapiassa mm. Townsed (1998, 45-49) on tarkastellut kielen voiman merkitystä asiakaslähtöisessä toimintaterapian ammattikäytännössä ja todennut sillä olevan merkittävä rooli ihmisen kokemusten, tunteiden ja ajatusten muuttamisessa ja siten se on otettava huomioon arkisessa työssä. Koska kielellä on voima ja valta kuvata, muuttaa ja organisoida ajatuksia ja kokemuksia, ei ole samantekevää, millaista kieltä toimintaterapeutit käyttävät.

Voidaan ajatella, että erilaisia puhe- tai kirjoitustapoja käyttämällä vaikutetaan ihmisen tunteisiin, toimintaan ja sosiaalisiin rooleihin. Esimerkiksi monet **sairautta kuvaavat metaforat** voivat toimia itseään toteuttavina ennustuksina ja siten ne voivat vaikuttaa ihmisen tunteisiin, oireisiin tai paranemiseen. Mekanistisen metaforan avulla ihminen voidaan asettaa koneeksi tai redusoida keuhkoksi kuten Mauro (1994, 90) tutkimuksessaan havaitsi. (Riikonen 1992, 3; Townsed 1998, 46.) Paitsi että

puhe- ja kirjoitustapaa muuttamalla voidaan vaikuttaa ihmisen toimintaan, ilmenee tämä toiminta, tunne tai kokemus vastaavasti kielenkäytössä kuten sosiaalipsykologi Jukka Valkosen (1994, 103) tutkimuksessa. Hän totesi sydäninfarktin sairastaneiden tarinoita tutkittuaan, että ne, jotka kertoivat infarktin ”menneen läpi sydämen” toipuivat nopeammin kuin ne, jotka ”sairastuivat sydänveritulppaan”.

Riikonen (1992, 7) totesi tutkimuksessaan, että **erilaisilla ammattilaisten ylläpitämällä ja kielenkäytön kautta esiin tulevilla ongelmakäsityksillä** on seurauksia paitsi ihmisen minuuden ja todellisuuden kokemiselle, myös kuntoutuksen tavoitteiden ja voimavarojen hahmottamiselle sekä kuntoutustyön sujumiselle. Kuitusen (1998, 85) mukaan kuntoutustyön taustateoriat ja normatiiviset mallit näkyvät ammattilaisten kuntoutuskertomuksissa. Ne heijastavat intuitioon kätkeytyviä ajattelutapoja ja voivat muovata myös yksittäisen työntekijän ajattelua. Ammatilliset dokumentit ja muut tekstit voivat kuitenkin heijastaa vain ajattelutapoja, eivät välttämättä arkisia ammattikäytäntöjä kuten Viitasen (1998) väitöskirjatutkimuksessa. Viitanen tutkiessaan fysioterapeuttien ammattikulttuuria totesi tekojen ja sanojen välisen ristiriidan. Fysioterapeutit korostivat puheissaan ja kirjoituksissaan asiakaslähtöisyyttä, mutta työssään asiakas nähtiin enemmänkin toimenpiteiden kohteena.

Aro (1999, 13) korostaa **kielenkäytön kommunikaatiosuhdetta lähettäjän ja vastaanottajan välillä**. Vastaanottaja ei ole passiivinen kohde vaan aktiivinen toimija. Tekstin lukeminen on prosessi, jossa lukija pyrkii määrittelemään tekstin taustalla olevan lajityypin ja tuon tunnistamansa lajityypin perusteella tulkitsee tekstin. Toimintaterapiapalaute ei sen mukaan ole vain kirjoittajansa kuvaus toteutuneesta terapiasta ja sen hyödystä vaan lukijat tulkitsevat tekstiä omista lähtökohdistaan käsin. Aron (2001) mukaan tekstin tulkintaan vaikuttaa kunkin lukijan oma tulkintayhteisö, joka antaa lukijalleen välineet tulkintaan. Toimintaterapiapalautteen lukijat kuuluvat useaan eri tulkintayhteisöön, josta johtuen tulkinnat voivat olla erilaisia.

Nokso-Koivisto (2001) korostaa tekstin (oikein) tulkitsemisen olevan vaikeaa ilman kirjoittajan ja lukijan tai useiden lukijoiden yhteistä tietoperustaa.

Kieli luokittelee ihmisiä ja asioita erilaisiin luokkiin. Luokitellessaan se voi luoda kokonaisen kieli- ja käsitejärjestelmän kuten erilaiset lääketieteen käyttämät sairaus- ja toimintakykyluokitukset. (Ojala 2001, 49; Townsed, 1998, 45-46.) Esimerkiksi Kelan järjestämässä toimintaterapiassa olevalla lapsella on diagnoosi, jonka perusteella hän voi saada vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta. Länsimaisessa yhteiskunnassa ammatti-ihmiset ovat merkittävässä asemassa erilaisten luokittelujen luomisessa sekä puheessa että tuottamassaan kirjallisessa dokumenttiaineistossa (Vehkakoski 2000, 10).

5. TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN VIITEKEHYS

5.1. Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi tarkoittaa kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssianalyysi ei nimestään huolimatta ole selkeärajaaninen tutkimusmenetelmä vaan pikemmin väljä teoreettinen viitekehys, joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja jonka sisällä on mahdollista käyttää erilaisia tapoja aineiston analyysissä. Diskurssianalyysissä tutkittavaksi valitaan ne kielelliset prosessit, joissa ja joiden kautta sosiaalinen todellisuus rakentuu. (Jokinen ym. 1993, 17; Jokinen ym. 2001, 19; Hoikkala 1990, 146; Kärki 1998, 42.)

Diskurssianalyysi perustuu sosiaalisen konstruktionimiin. Olennaista siinä on, että ihmisten kielenkäyttö ei ainoastaan heijasta ja kuvaa maailmaa, vaan luo ja rakentaa sitä sekä se sosiaalinen vuorovaikutus sekä jaetut merkitykset, joiden kautta ympäröivä todellisuus tulee tulkituksi. Nämä merkitykset vaihtelevat ajan, paikan ja määrittelijöiden mukaan. Meillä ei ole siis mahdollisuutta kohdata tutkittavaa todellisuutta puhtaana, vaan aina jostakin näkökulmasta käsin. (Jokinen ym., 1999, 39; 51Vehkakoski 2000, 13.) Alasuutarin (2001, 215) mukaan sosiaalinen konstruktivismi lähestymistapana mahdollistaa ilmiön ymmärrettäväksi tekemisen tutkimalla sitä, miten se historiallisesti ja kulttuurisesti konstruoitunut. Se tarkastelee, miten ilmiö on saanut nykyisen, itsestään selvältä vaikuttavan merkityssisältönsä ja miten se jäsentää sosiaalista todellisuutta.

Diskurssianalyysi rakentuu seuraavista teoreettisista lähtökohtaoletuksista, joiden painotus riippuu kulloisestakin tutkimusongelmasta ja -asetelmasta: 1) Kielen käyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta, 2) on olemassa useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssystemejä, 3) merkityksellinen

toiminta on kontekstisidonnaista, 4) toimijat kiinnittyvät merkityssysteemeihin ja 5) kielen käytöllä on seurauksia tuottava luonne. (Jokinen ym. 1993, 17-18; Hoikkala 1990, 142; Kakkuri – Knuutila 1998, 24.)

Diskurssianalyttisten lähestymistapojen tarkoituksena on kyseenalaistaa vallitsevia käsityksiä ja niiden rakentamistapoja pyrkimällä jäljittämään, miten jokin ilmiö on rakennettu kielenkäytössä. Analyysi voi kohdistua mm. siihen, millaisia merkityksiä ammattikäytännöt viestittävät, kenen etuihin ne muodostetaan ja onko käytännöille olemassa vaihtoehtoisia malleja. (Vehkakoski, 2000, 18-19.)

Koska diskurssianalyysi antaa mahdollisuuksia monenlaisiin metodologisiin sovelluksiin sekä painopisteiden tarkasteluun, pyrin seuraavissa kappaleissa valottamaan tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä tutkimuksen teoriataustaan liittyviä seikkoja. Edellisistä viidestä painopistealueesta tutkimuksen kulkuun ovat vaikuttaneet eniten kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentava piirre sekä kielen käytön seurauksia tuottava luonne. Pidän diskurssianalyysiä kaikkine seuraavaksi esitelyine painopistealueineen tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä, johon tutkimuskysymykset pohjautuvat. Tarkastelen hiukan tarkemmin näitä kahta diskurssianalyysin painopistealuetta, mutta sitä ennen selvennän merkitys-käsitettä, koska se nousee tärkeäksi käsitteeksi niin kielenkäytössä kuin valitsemisani analyysimenetelmissäkin, joissa merkitysten tulkinta on keskeistä.

5.1.1. Kielenkäyttö sosiaalisen todellisuuden rakentajana

Diskurssin käsitteellä voidaan tarkoittaa kielellistä tapahtumista, joka erottuu niin virtuaalisesti olemassa olevasta kielijärjestelmästä kuin konkreettisesti olemassa olevasta tekstistä. Kielijärjestelmä aktuaalistuu ja tulee näkyväksi diskurssissa. Diskurssin ja tekstin erona on, että diskurssi on ajallisesti katoavaa, mutta teksti pysyvää. Diskurssi tulee siten kiinnittää tekstiksi, jotta

se saavuttaisi ajallisen pysyvyyden ja siihen voitaisiin palata yhä uudelleen. Käsitteenä diskurssi sopii tutkimuksiin, joissa painopiste on institutionaalisissa käytännöissä (Jokinen ym. 1993, 27; Sintonen, 1999, 38.)

de Saussuren mukaisesti kieltä on mahdollista tarkastella sekä kielijärjestelmän (langue) että kielenkäytön (parole) näkökulmasta (Sintonen, 1999, 59). Kieli voi siten kuvata maailmaa valmiin kielijärjestelmän termein tai se voi kielenkäytön keinoin rakentaa tuota todellisuutta. Kielen todellisuutta tuottava ominaisuus kytkeytyy sen kykyyn tuottaa erotteluja ja yhtäläisyyksiä (Lehtonen 1996, 36-37). Se, onko sininen sininen, riippuu erottelujärjestelmän toimivuudesta, sopimuksenvaraisesta luokittelusta. Kielen sanoista substantiivit erottelevat ihmisiä eri ryhmiin, esimerkiksi lapset ovat eri kuin aikuiset, kuitenkin he kaikki ovat ihmisiä. Adjektiivit erottavat taas substantiivien ominaisuuksia erottamalla esimerkiksi pitkän ihmisen lyhyestä ihmisestä. Verbeille on sen sijaan keskeinen asema kertomisen ja toiminnan välisessä yhteydessä ajallisen ulottuvuuden luomisessa. Jo pelkästään sanojen tasolla kieli antaa rajattomat mahdollisuudet ilmaista erilaisia asioita, puhumattakaan sanoja laajemmista kielellisistä yksiköistä kuten lauseista ja kertomuksista. (Sintonen, 1999, 38;) Kieli ja sen erottelujärjestelmä vaikuttavat siihen, miten näemme maailman.

5.1.2. Kielenkäytön seurauksia tuottava luonne

Jokinen ym. (1993, 41) sekä Lehtonen (2000, 187) korostavat kielen seurauksia tuottavaa luonnetta eli kielellä on aina jokin tehtävä. Se ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan kielen merkitykset muodostuvat tekstejä luettaessa. Merkitys ei siten ole vain erityisten olioiden ominaisuus tai leima vaan todellisuus on läpikotaisin sosiaalisesti konstruoitunut. Todellisuus on rakentunut merkitystulkinnosta ja tulkintasäännöistä, joiden nojalla ihmiset tulkitsevat asioita arkielämässään. Esimerkiksi ihminen käyttää vasaraa naulojen lyömiseen tai sopivat, että tiettyä väriä kutsutaan siniseksi. Sanat ja merkit ovat niitä vain niiksi tulkittuina. Kun merkitykset muuttuvat, niiden

ymmärtäminen edellyttää tulkintaa. Merkitysten taustalla on aina tietty kielenkäyttäjyhteisö, jonka tapa käyttää kielen ilmauksia määrää, mitä sanat tarkoittavat. (Alasuutari 2001, 59 ja 72; Kakkuri – Knuutila 1998, 27; Lehtonen 2000, 17.)

Sintonen (2001, 55) kirjoittaa puhujan intention välittämisestä, jossa teksti täydellistyy vasta lukijassa tai kuulijassa. Kielellisen ilmauksen esittäjä ei pysty kontrolloimaan kuulijan sille antamaa merkitystä. Yksi ja sama teksti voi toimia monessa eri funktiossa ja voi merkitä eri ihmiselle eri asioita. Jokainen kielenkäyttäjä on mukana monessa kieliyhteisössä ja tulkintayhteisössä. Aron (1999, 14) mukaan jokaisella ihmisellä on useampia kielellisiä identiteettejä ja hän kuuluu useaan tulkintayhteisöön.

Kielijärjestelmä ei yksinään ratkaise merkitysten syntyä, vaan lisäksi tarvitaan diskurssin käsitettä. Diskurssin määritelmä perustuu de Saussuren eli kielijärjestelmän ja kielenkäytön erotteluun. Kielijärjestelmä on ajaton, siltä puuttuu subjekti ja maailmaa kuvaavat merkit viittaavat vain saman järjestelmän merkkeihin. Diskurssi sen sijaan realisoituu ajallisesti ja tässä hetkessä, viittaa takaisin puhujaan erilaisilla kielellisillä indikaattoreilla ja se suuntautuu aina johonkin. Se viittaa siihen maailmaan, jota se pyrkii kuvaamaan, koko kontekstin. Siten diskurssissa ei ole vain maailmaa vaan myös toinen, jolle viestit osoitetaan. (Sintonen 2001, 59.)

Kielenkäytössä seurauksia tuottavassa luonteessa Jokisen ym. (1993, 42) sekä Kakkuri – Knuutilan (1998, 25) mukaan korostuu kielellä tekeminen, ei vain sillä kuvaaminen. Lausumat väittävät jotain todellisuuden luonteesta, mutta myös rakentavat samaa todellisuutta. Lehtonen (2000, 51) korostaa, että kielenkäyttö ei vaihtele vain sen mukaan, kuka puhuu vaan myös sen mukaan, keille ja missä tilanteissa puhutaan. Se, kenelle puhutaan vaikuttaa siihen, millaista kielenkäyttöä suositaan. Lehtonen havainnollistaa vastaanottajan vaikutusta kertomalla, kuinka keisari Kaarle V käytti ranskan kieltä imarrellessaan, italiaa naisille, saksaa käskyjä antaessa ja espanjaa puhutelllessaan Jumalaa. Käyttämämme kielen muodot ovat sidoksissa siihen

kontekstiin, jossa kieltä käytämme. Minkään ilmaisun merkitys ei siten ole täysin riippumaton puhujan tai kirjoittajan intentiosta, mutta emme myöskään voi olla täysin varmoja, että kirjoittamamme ymmärretään tarkoittamallamme tavalla.

5.2. Retorinen analyysi

Diskurssianalyysi ei sinänsä anna ohjeita tekstin analysointiin vaan analysoinnissa voidaan yhdistää monenlaisia lähestymistapoja kuten retorista analyysiä, narratiivista analyysiä, keskusteluanalyysia, etnografiaa sekä niiden metodisia välineitä. (Jokinen ym. 1993, 17-18.) Käytän tässä tutkimuksessa retorista analyysiä, joka on Jokisen ym. (2001, 46) mukaan diskurssianalyttisen tutkimuksen toinen analyttisistä painopistealueista.

Argumentti on retorisen analyysin lähtökohta, se antaa tukea väitteelle. Väite on taas se, mikä jonkun halutaan uskovan ja perustelut ovat se argumentin osa, joka esitetään väitteen tueksi. Argumentin väite ei aina ole väitelause vaan se voi olla myös kehoitus tai normi. Argumentti pyrkii vastaamaan kysymykseen: ”Miksi vastaanottajan tulee hyväksyä väite?” Siksi huonokin argumentti on argumentti. Argumenttianalyysi noudattaa tavallisia tekstin tulkinnan periaatteita. Periaatteena on uskoa, että teksti on järkevä ja sen rakenteesta voi saada selvää, vaikkei se heti avautuisikaan. (Kakkuri – Knuutila 1998, 60; Viljanen 1994, 95.)

Retoriikka täydentää argumentaatioanalyysiä psykologisella ja sosiaalisella näkökulmalla sekä sisältää retorisen tilanteen käsitteen. Kun argumenttianalyysi pelkistää tekstin kielellisen ilmiön ja tarkastelee tekstin asiasisältöä, retorinen analyysi palauttaa ilmiön tarkastelun kohteeksi. Se on kiinnostunut sekä asiasisällöistä että ilmiön erittelystä. Jos argumenttianalyysi kysyy: ”antaako argumentti sellaista tukea väitteelle, että se lisää väitteen hyväksyttävyyttä?” niin retorinen analyysi puolestaan kysyy:

”hyväksynkö tämän väitteen näillä perusteilla vain en?” (Hoikkala 1990, 156; Jokinen ym. 2001, 46; Kakkuri – Knuutila 1998, 234).

Retorisessa analyysissä tutkija on kiinnostunut niistä keinoista, joilla tekstin lähettäjä pyrkii vaikuttamaan yleisöönsä. Nämä vaikuttamispyrkimykset ovat usein tiedostamattomia eivätkä välttämättä osoita yksilöllisiä tahdonilmaisuja vaan pikemminkin kommunikaatioon sisäänrakennettuja yhteiskunnallisia arvostuksia. Näkökulma tekstiin on silloin etäisyyttä ottava. Retorinen analyysi voi olla osa kulttuurintutkimusta. Argumentaatio ja muut kielelliset vaikutuskeinot ovat oleellinen osa sosiaalista kommunikaatiota ja niiden tutkimus voi paljastaa yhteiskunnallisia tai yksittäisen ammattikunnan arvoja ja uskomuksia. Yleisösuhte on argumentaatiossa erityisen tärkeä. Argumentoinnin lähtökohdat määrittyvät pitkälti sen mukaan, mikä on se yleisö, johon argumentin esittäjä pyrkii vaikuttamaan. (Jokinen ym. 2001, 46; Kakkuri - Knuutila 1998, 240).

Vaikka olen aiemmin määritellyt hyöty-käsitteen tarkoittavan tässä tutkimuksessa kaikkea terapiassa tapahtuneita hyviä muutoksia, vaikutuksia ja tuloksia, retorisisessa analyysissä aineistoa lähestytään sellaisenaan ottamatta kantaa esitettyjen näkemysten totuuteen tai hyvyyteen. En siis arvioi, onko perustelu totta vaan mitä hyöty on ja miten sitä vakuutellaan.

6. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänä on selvittää, mitä ja miten Kelalle toimitetuissa kirjallisissa toimintaterapiapalautteissa kirjoitetaan toimintaterapian hyödystä ja miten hyötyä vakuutellaan.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Kysymys 1: Mitä on hyöty Kelalle toimitetuissa toimintaterapiapalautteissa?

Kysymys 2: Millaisin keinoin toimintaterapian hyötyä vakuutellaan?

6.2. Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineistona on 29 toimintaterapiapalautetta, jotka oli toimitettu Kelan paikallistoimistoihin palautteena toteutuneesta toimintaterapiasta vuodelta 2001. Palautteet koskivat Kelan järjestämää vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta ja kuvasivat alle 12 –vuotiaan lapsen vähintään puoli vuotta kestänyttä toimintaterapiaa.

Sain palautteet viidestä eri Kelan toimistosta; neljästä kuusi ja yhdestä viisi palautetta. Näiden lisäksi sain kolme palautetta, jotka eivät täyttäneet aineistolle asettamiani kriteereitä. Palautteet sain kolmessa eri erässä enkä saanut tietää, mistä toimistoista palautteet olivat tai miksi lähettäjä oli valinnut juuri tietyt palautteet. Kela valitsi lähettämänsä toimintaterapiapalautteet enkä siten voinut vaikuttaa siihen, mitkä palautteet se lähetti. Edellisen kappaleen kriteerien lisäksi pyysin Kelalta, että toimintaterapiapalautteista yksikään ei olisi Jyväskylästä, koska minun olisi voinut olla mahdollista tunnistaa joko palautteen kirjoittaja tai asiakkaana ollut lapsi. Olisipa palaute voinut olla

myös omani. Toimintaterapiapalautteista oli poistettu kaikki tunnistetiedot eli lasta koskevat henkilötiedot, terapeuttia koskevat tiedot sekä paikkakunta- ja hoitovastuutiedot. Palautteiden toimittajana Kela asetti aineiston käytölle ehdoksi sen, ettei niistä voi käyttää suoria lainauksia tutkimusraportissa. Tutkimuslupa on liitteenä.

Terapiapalautteet ovat rakenteeltaan keskenään erilaisia. Yksi palaute on laadittu Kelan valmiille lomakkeelle ja 28 palautetta puhtaalle valkoiselle paperille. Toimintaterapiapalautteiden pituudet vaihtelevat yhdestä sivusta kolmeen sivuun ja ne ovat 12 – 57 lauseen pituisia. Palautteiden yläosassa on pääotsikko ja sen yhteydessä tiedot toteutuneesta terapiajaksosta. Nämä tiedot saattavat olla myös ensimmäisen kappaleen yhteydessä. Muita päivämäärätietoja palautteissa ei ole, ei arviointipäivämääriä tms.

Ensimmäisissä kappaleissa on pääsääntöisesti tiedot siitä, kuinka usein ja missä terapia oli toteutunut. Kaikissa näitä tietoja ei ole. Keskiosa palautteesta muodostuu varsinaisesta kuvailevasta tekstistä, jossa osassa on alaotsikointi ja osassa ei. Joissain on käytetty lihavoitinta erottamaan kappaleet toisistaan. Muutamassa tavoitteet on eroteltu omaksi kappaleekseen joko otsikoimalla tai ranskalaisin viivoin. Loppuosassa ovat yhteenvedonomaiset tiedot sekä jatkosuositukset kertamäärineen. Seuraavassa taulukossa esitän palautteissa esiintyneet pää- ja alaotsikoinnit sekä otsikointien esiintymismäärät yhteensä kaikissa palautteissa. Esimerkiksi taustatieto-otsikko oli kaikissa palautteissa ja ongelma-otsikko kahdessa. Otsikon alla oleva asiasisältö ei aina vastannut otsikkoa. Otsikon alla kirjoitettiin myös muusta kuin otsikkoon liittyvistä asioista kuten alkutilanteesta toimintaterapian etenemisestä tai taustatiedoissa toimintaterapian toteutuksesta.

Taulukko 1. Toimintaterapiapalautteiden pääotsikointi.

Pääotsikon nimi	Lukumäärä
Palaute	12
Yhteenvedo	6
Lausunto	5
Muu otsikko	5
Ei otsikkoa	1

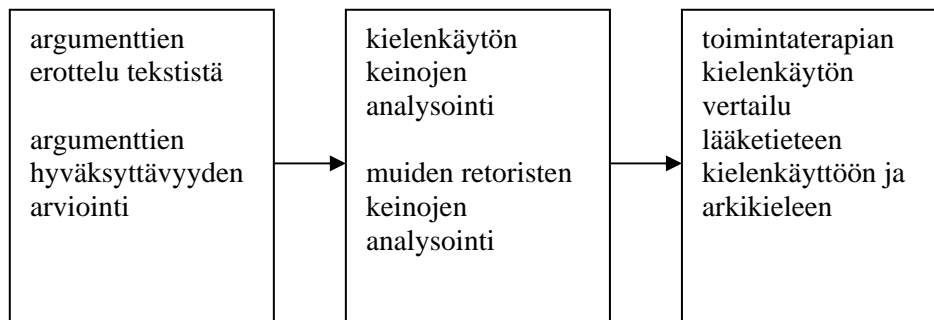
Taulukko 2. Toimintaterapiapalautteiden alaotsikointi.

Alaotsikon nimi	Lukumäärä
Taustatiedot	29
Alkutilanne	6
Ongelmat	2
Tavoitteet	16
terapia, toteutus tms.	29
lopputilanne	16
jatkosuositus	20

Tämän tutkimuksen eräänä heikkoutena tulee olemaan aineistosta johtuen se, etten voi käyttää suoria lainauksia havainnollistamaan analyysin vaiheita enkä tutkimuksen tuloksia. Se on suuri, mutta ymmärrettävä puute. Yritän selvittää tästä käyttämällä yksittäisiä sanoja eri yhteyksissä, joka ei mielestäni ole suoraa lainausta. Pyrin myös rakentamaan lauserakenteeltaan ja idealtaan vastaavia kuvauksia oman mielikuvitukseni ja käytännön kokemukseni perusteella, koska pidän tärkeänä tekstien havainnollistamista.

6.2. Aineiston analyysin vaiheet

Kuvio 1. Aineiston analyysin vaiheet.

Analysoin aineistoa kolmessa eri vaiheessa. Ensimmäinen vaihe perustui ns. emic – tyyppiseen aineiston luokitteluun, joka **tarkoittaa tekstistä itsestään esiin nousevien luokittelujen jäsentämistä** (Alasuutari 1993, 54). Tämän luokittelun vastakohtana voisi pitää etukäteen teoreettisen päättelyn pohjalta nousevaa luokitustapaa, esim. tekstin luokittelua toimintaterapianimikkeistön pohjalta. Kuten aiemmin esitin, argumentin osat ovat väite ja perustelu. Jotta tutkija osaa etsiä oikeanlaisia perusteluja, täytyy hänen tietää, millainen väite on. Lähtöoletuksena tässä tutkimuksessa on, että kaikki mukana olevat tekstit pyrkivät vakuuttelemaan terapian hyödyllisyyttä ja väite on kaikissa sama: Toimintaterapiasta on hyötyä. Kakkuri-Knuutilan (2001) mukaan väite ei välttämättä ole suora väitelause tai kehotus vaan se voi olla myös yleisesti hyväksytty arvo tai normi. Tässä tutkimuksessa tämä normi on siten oletus siitä, että annetusta toimintaterapiasta on hyötyä. Toimintaterapiaahan ei kannata antaa, jos siitä on haittaa tai siitä ei ole hyötyä. Mitä ovat siis ne seikat, joiden vuoksi toimintaterapiaa kannattaa jatkaa. Tässä kyseisessä tutkittavassa kontekstissa hyödyn perustelut sisältävät myös piilevän suosituksen: toimintaterapiasta on hyötyä, sitä kannattaa jatkaa. En siten alun perinkään ollut kiinnostunut siitä, mitä hyöty on, jos sitä ei ole eli

tarkoitukseni ei ollut tarkastella toimintaterapiasta koitunutta oletettua ei-hyötyä tai haittaa. Itse asiassa ainoastaan yhdessä palautteessa kirjoitettiin siitä, ettei toimintaterapiaa ole syytä jatkaa lapsen yleiskunnon heikentymisen vuoksi. Silti siinä mainittiin ei – hyödyn lisäksi myös kaksi argumenttia toimintaterapian hyödyn puolesta. Kaikissa muissa palautteissa toimintaterapiasta kirjoitettiin olleen hyötyä.

Argumenttirakenne sisältää väitteen ja perustelun lisäksi myös taustaoletukset, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä periaatteita ja joita ei tavallisesti lausuta julki. Taustaoletus tässä argumenttirakenteessa voisi olla: Jokin hyöty tai hyvä asia lapsessa tai toiminnassa tässä tilanteessa johtuu toimintaterapiasta. Argumentaatio noudattaa siten syy–seuraus argumentaatiota, jossa seurauksen ollessa hyvä, kannattaa syytä edistää. Etsin ensimmäisessä vaiheessa siis näitä seurauksia eli perusteluita väitteelle. (Kakkuri – Knuutila 1998, 86 - 90.)

Analyysin ensimmäisen vaiheen tarkoituksena oli löytää tekstistä argumentin logos eli argumentin perusteluosan asiasisältö. **Mitkä olivat ne asiat, joilla vakuutellaan tai joihin perusteluissa vedotaan?** Argumentin ymmärtämisessä on välttämätöntä tunnistaa tekstin keskeiset käsitteet ja niiden merkitykset. Muuten argumentit voivat jäädä tunnistamatta. (Kakkuri – Knuutila 1998, 72.) Argumentin tunnistamisessa keskeisin käsite oli aiemmin määrittelemäni käsite hyöty. Muut keskeiset käsitteet liittyivät analysoitavan tekstin sisältöön eli lasten toimintaterapian teoriaan ja terapian toteutukseen liittyvään termistöön, jotka olivat minulle tuttuja käytännön työhöni ja koulutukseeni liittyen.

Aloitin analysoinnin lukemalla tekstejä useita kertoja läpi niin, että pyrin ymmärtämään tekstin kokonaisuuden; miten teksti rakentuu ja mistä asioista siinä kirjoitetaan. Merkitsin muistiin intuitiivisesti havaitsemani mielenkiintoiset ja ihmetystä herättävät seikat kuten esimerkiksi lapsen negatiiviseen käyttäytymiseen liittyvät kuvaukset, joissa jouduin tulkitsemaan, kuvaako teksti positiivista muutosta lapsen käyttäytymisessä

terapiatilanteissa vaiko onko kuvaus lapsen toimintakyvyn tai persoonan arviointia. Näissä kohdissa jouduin vertailemaan käyttäytymisen kuvausta toimintaterapialle asetettuihin tavoitteisiin tai tekstin muihin kohtiin. Tein tätä kielellistä yksinkertaistamista ja vertailua alkuperäiseen tekstiin eli ilmiäsuun useiden lukukertojen ja useiden viikkojen aikana moneen kertaan. Pidin koko analysointiprosessin ajan päiväkirjaa, jotta pystyin varmistamaan havaintoni jälkeensä ja näin varmentamaan tulkintaani.

Löysin teksteistä kohdat (lause tai useita lauseita), joissa kirjoitettiin hyödyistä. Nämä tekstin kohdat olivat sekä perusteluita, selityksiä että kuvauksia siitä, millainen lapsi, ympäristö tai tapa toteuttaa terapiaa on. Koska tekstissä käytettiin hyvin vähän ns. argumentin indikaattoreita: koska, siksi, sen johdosta, niinpä jne., **jouduin tekemään tulkintaa** asiayhteyden nojalla siitä, onko tämä lause tai asia tulkittavissa perusteluksi tässä yhteydessä. Kaikki perustelut eivät olleet perusteluja ja osa selityksistä toimi perusteluna. Kuvaileva teksti ei yleensä ottaen perustele väitettä, vaan pyrkii muilla keinoin, esim. vetoamalla tunteisiin ja vastaanottajan käsityksiin luomaan vaikutelman perustelusta (Kakkuri – Knuutila 2001, 61).

Hyväksyin 130 lausetta väitteen ”toimintaterapiasta on hyötyä” perusteluiksi. Perustelujen määrä vaihteli yhdestä viiteentoista palautetta kohden, samoin niiden suhteellinen osuus näytti vaihtelevan. Jokaisessa analysoimassani toimintaterapiapalautteessa oli ainakin yksi perustelu, jonka mukaan toimintaterapiasta oli ollut hyötyä. Kaikissa paitsi yhdessä suositeltiin jatkoa toimintaterapialle. Otin siten kaikki palautteet mukaan analyysin seuraavaan vaiheeseen, vaikka tässä yhdessä palautteessa lapsen toimintakyky kokonaisuudessaan oli mennyt heikommaksi. Toimintaterapeutti oli silti kuvannut lapsen edistyneen jollain alueella. Koska pidän argumenttia retorisen analyysin runkona, johon muut retoriset keinot perustuvat, en arvioinut ovatko argumentit hyviä vai huonoja, vaan hyväksyin melko löyhätkin perustelut. Pidin perusteluja uskottavina ja siten riittävän hyvinä, koska argumentin esittäjän luotettavuus on argumentaation keskeinen asia ja pidin toimintaterapeutteja luotettavina. Keskeistä oli pelkistää perustelun

ilmiasu ja paljastaa sen asiasisältö. Tutkimuksessani tarkoituksena ei ole ollut missään vaiheessa arvioida perustelujen luotettavuutta tai niiden totuutta.

Jotta tutkimuksen tulokset eivät olisi jääneet vain argumenttien perustelujen esittelyksi ja luetteloiksi, halusin ennen retorista analyysiä luokitella **perustelujen asiasisällöt eli logokset eri luokkiin**, jotka nimesin niitä yhdistävän ominaisuuden mukaan (Viljanen 1994, 106). Vertasin lausetta asiayhteyteen ja toisinaan asetettuun tavoitteeseen, jotta varmistuin tekstin sisällöstä.

Asiasisältöjen luokittelun työläys sai minut epäilemään omia tulkintojani, jonka vuoksi ”harhauin” taulukkolaskuohjelman ääreen. Toisaalta Töttö (2000, 24) tekstissään korostaa, ettei kulttuurintutkijankaan tule kavahtaa numeroiden käyttöä. Jopa tekstiaineiston kanssa askarteleva voi häpeään joutumatta tarkastella taulukointeja. Rohkenin sen siis tehdä. Järjestelin kaikki 130 perustelua viiteen eri luokkaan niiden asiasisältöjen mukaan ja näiden perustelujen esiintymiset eri palautteissa. **Excel-taulukkolaskentaohjelman** tulosten perusteella sain varmuutta, että olen tulkinnut varsin hyvin tekstien eroja ja samankaltaisuuksia luokitellessani ne eri luokkiin. Laskemalla eri luokkiin kuuluvien perustelujen esiintymistiheyksiä pyrin varmistamaan, että otan aineistosta esille juuri siinä toistuvasti ja selvästi esiintyvät seikat. Kunkin tavan johdonmukainen tarkastelu suhteessa eri konteksteihin vahvisti analyysin kattavuutta. (Vehkakoski 2000, 28.)

Toisena vaiheena oli **tekstin retoristen ominaisuuksien analysointi**. Toimintaterapiapalautteet sisältävät vakuuttelua, koska se on niiden tehtävä. Vakuuttelua esiintyy erityisesti hyötyä kuvaavissa kohdissa, joita tarkastelin analyysin edellisessä vaiheessa. Vakuuttelun keinojen analysointi perustuu argumentaatioon, retoriset keinot rakentuvat sen varaan (Kakkuri – Knuutila 2001, 233-234). Retorisilla keinoilla tarkoitetaan niitä keinoja, joilla asiat saadaan näyttämään kannattavilta ja tekstin sanoma uskottavalta. Analysoin siis miten ja millaisin keinoin terapiapalautteiden teksti yrittää vaikuttaa

yleisöön: terapian maksajaan, terapiaan lähettäjään, perheeseen, muihin lapsen lähi-ihmisiin.

Retorisen analyysin tekijä ei eläydy viestin vastaanottajan tai lähettäjän asemaan vaan on kiinnostunut tarkastelemaan ikään kuin kolmantena henkilönä niitä keinoja, joilla vastaanottajaan pyritään vaikuttamaan. (Jokinen ym. 2001, 126; Kakkuri –Knuutila 2001, 239; Hoikkala 1993, 156.) Argumenttianalyysin avulla olin löytänyt ne perustelut, jotka väitteen kanssa muodostivat tekstin rungon. Vaikka luokittelin nämä perustelut niiden sisällön mukaan kuuteen erilaiseen luokkaan, en tarkastellut niitä yhtenäisenä joukkona vaan etsin erilaisia kielellisiä vakuuttelun tapoja. Alkuperäinen suunnitelmani oli eritellä kunkin uudelleen nimeämäni luokan omia erityisiä vakuuttelun keinoja ja sen pohjalta pohtia, mistä asiasta vakuutellaan milläkin tavalla. Koska alustavan analyysin perusteella tällaisia eroja ei näyttänyt olevan, jatkoin analysointia tarkastellen 1) perustelua vahvistavia tai värittäviä kielellisiä ilmaisuja ja havainnollistamiskeinoja sekä kiinnitin huomion erityisesti tekstin 2) arvoja osoittaviin keinoihin kuten metaforiin, vertauksiin ja sananvalintoihin sekä laatusanojen käyttöön. Arvot ovat niitä, joita itse kukin pitää tärkeänä ja tekee valintoja niiden perusteella, esimerkiksi valitsee tietyt asiat kirjoitettavaksi toimintaterapiapalautteeseen. Ne paljastavat mitä kirjoittajat pitävät hyvänä, tavoiteltavana ja kannatettavana, mikä taas on paha ja huonoa. Niiden tukena on taustaoletuksia (ihmiskäsitys, maailmankatsomus, moraalinen luonne), joita ei yleensä lausuta ääneen. (Hallamaa 1998, 227; Kakkuri – Knuutila 1998, 264.)

7. TOIMINTATERAPIAN HYÖTY JA VAKUUTTELUN KEINOT

Analysointiprosessissa käytin apuna omaa esiymmärrystäni, teorian tietoa ja tutkimustuloksia sekä intuitiivista, hermeneutiikan periaatteita noudattavaa tulkintaa, jossa noudatin sopivaa suopeutta ja tekstin ilmeisyyttä. Analyysin tuloksena sain tietoa, mitä ovat ne asiat, joissa toimintaterapian hyöty näyttäytyy ja millaisin keinoin tämä hyöty nousee esille.

7.1. Palautteiden hyödyn kuvaukset

Ensimmäiseksi tarkastelen argumenttien perusteluina olevia asiasisältöjä eli niitä kohtia, joissa esiintyi vakuuttelua. Vaikka argumenttien perustelujen asiasisältö, itse hyöty (mitä tai mikä se on) on tutkimuksen kokonaisuuden kannalta tärkeä, ei se ole tulosten esittämisen kannalta niin oleellinen kuin vakuuttelun keinojen ja tapojen tarkastelu. Sen vuoksi tarkastelen niitä vain sen verran, että lukija saa kuvan, mistä asioista palautteissa kerrotaan silloin, kun vakuutellaan hyötyä. Toisena syynä on, etten voi suorin lainauksin ja esimerkein havainnollistaa niitä, koska lupa aineiston käyttöön estää sen. Pyrin kuitenkin havainnollistamaan näitä hyötyjä kuvailemalla niitä ja siksi käytän havainnollistamisessa sellaisia yksittäisiä lyhyitä lauseita ja esimerkkejä, jotka pyrkivät esittämään kyseisen ajatuksellisen kokonaisuuden. Lainaan yksittäisiä sanoja suoraan tekstistä, koska suurinta osaa niistä ei voi sellaisenaan yhdistää tiettyyn palautteeseen ja koska ne ovat toimintaterapeuttien ammattikäytännöissä ja arkikielessä yleisesti tunnettuja ja käytettyjä.

7.1.1. Tehtävä sujuu

Palautteissa tehtävät olivat tavanomaisia lapsen elämään kuuluvia toimintoja. Tehtävät oli nimetty arkikielen termein, mutta myös lasten toimintaterapiassa tunnetuin termein, kuten mallin mukainen rakentelu, pöytätason työskentely, pujottelutehtävät, kynätyöskentely, rakentelutehtävät, kolmiulotteinen

palikkarakentelu. Ne ovat silmin havaittavissa olevia lapsen toimintoja ja joiden kuvaamisessa käytetään pääasiassa arkikielen käsitteitä. Tehtäviä oli kuvattu lähes puolessa väitteiden perusteluissa. Olen luokitellut tehtävät kolmella eri tavalla ja nimennyt ne seuraavasti pyrkien kuvaamaan kunkin ominaispiirrettä: iänmukaiset tehtävät, terapeutin analysoimat tehtävät ja ehdolliset tehtävät.

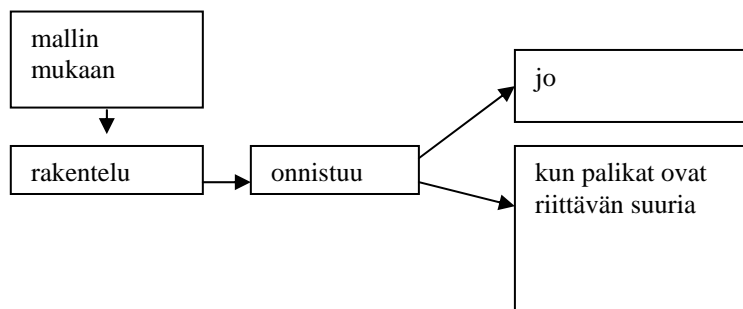
Iänmukaiset tehtävät ovat sellaisia, jotka sisältävät iänmukaisia ja lapsen normaalikehityksen suuntaisia elementtejä. Näitä lapset tekevät kehityksensä eri vaiheessa ja ne etenevät portaittain tai eri tasoisesti. Esimerkiksi ensin lapsi kopioi perusmuodoista viivan, sitten ympyrän ja lopuksi neliön, tornin rakentamisessa hän kokoaa päällekkäin ensin kaksi palikkaa ja sitten useamman, kynän käyttö on pienempänä riimustelua ja myöhemmin jälki jo hyvää, nukan pukeminen ja napitus onnistuu leikki-ikäiseltä ja on jo vaativat tehtävä. Nämä tehtävät kertovat siitä tasosta, jolla lapsi työskentelee ja mihin suuntaan hän on menossa.

Terapeutin analysoimat tehtävät ovat sellaisia, joissa kuvataan tehtävän puitteet, millainen tehtävä on. Tehtävä on siten analysoitu etukäteen. Nämä ominaisuudet ja olosuhteet on kuvattu esim. kävely pehmeällä alustalla, piirtäminen pisteiden avulla, suurien nappien pujottelu. Lapsen suoriutumista kuvataan onnistumisena, sujumisena. Nämä ovat terapeutin määrittelemiä tehtäviä, eivät välttämättä yleismaailmallisia lapsen puuhia, kuten edellisessä. Näissä tehtävissä tulee vaikutelma toiminnan porrastamisesta ja siitä, kuinka tarkasti tehtävät on analysoitu etukäteen.

Ehdollisissa tehtävissä tulee esille tehtävän soveltaminen, koska palautteessa kirjoitetaan, millä tavalla, millä erityisellä omalla tavallaan lapsi tehtävän teosta suoriutuu. Tekstissä on kerrottu monisanaisesti ja tarkasti tehtävän onnistumisen ehdot. Esim. *kolmiulotteinen rakentelu, jossa osat ovat tarpeeksi suuria, palapelin teko, kun käytetään paljon aikaa, työskentely ilman katseen apua, pallon heitto useita kertoja peräkkäin*. Tehtävä on sellainen, että se onnistuu tietyllä tavalla yksilöllisesti.

Vaikka terapian hyödyn perusteluina tehtäviä käytettiin paljon ja monipuolisesti, jäin analysoinnin kuluessa usein pohtimaan kahta asiaa: Mistä lukija tietää, että lapsi on edistynyt, kun hän nyt rakentaa tornin tai että hän piirtää jo kolmioita? Entä jos piirtää neliöitä, onko se paljon huonompi kuin kolmio. Toisena jäin miettimään, milloin ja missä tätä lapsen tehtävien sujumista tarkasteltiin tai arvioitiin? Edellisellä kerralla ennen palautteen kirjoittamista, kuukausi sitten vai koska. Entä mistä tämä tieto tulee. Käytettiinkö ilmeisen havainnoinnin lisäksi standardoituja testejä tai muita arviointimenetelmiä? Muutamissa palautteissa tuotiin vakuuttavasti esille se, että lapsen edistyminen näkyy myös päiväkodissa ja äitikin on kertonut lapsen tekevän jotain selvästi paremmin. Seuraavassa kuviossa (samoin kolmessa seuraavassakin) pyrin yksinkertaistamaan yleisesti käytetyn lauserakenteen, jossa kuvataan tehtävän sujumista. Hyödyn perusteluna seuraavassa esimerkissä on kuvaus, jonka asiasisältö on ”rakentelu onnistuu”. Perustelun vakuuttavuutta on palautteissa lisätty määrittelemällä rakentelun onnistumista erilaisin kielellisin keinoin.

Kuvio 2. Lauserakenne tehtävien kuvauksissa.

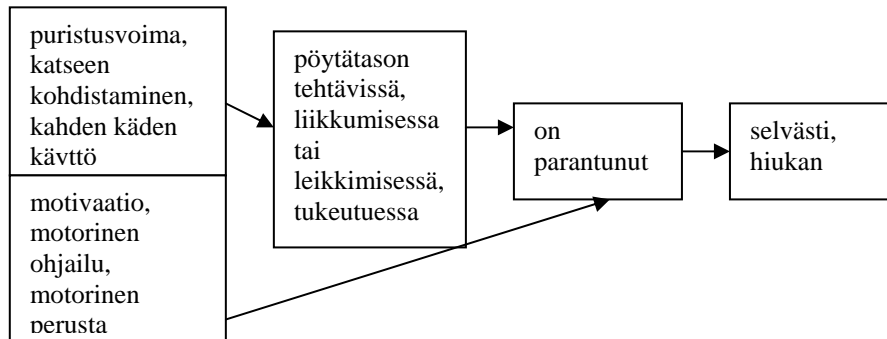

7.1.2. Toimiva keho

Lapsen keho oli lähtökohtana kolmasosassa perusteluista ja siitä kirjoitettiin lähes kaikissa palautteissa. Keho kuvataan joko näkyvänä ja konkreettisena lapsen osana, toimivana ja hallittavana kokonaisuutena tai ei – näkyvänä, käsitteellisenä kokonaisuutena. Näkyvään kehoon liittyy usein jokin tehtävä tai toiminta, jota vasten kehon toimintaa kuvataan, kuten edellisessä kappaleessa esitin. Keho ja sen rakenne tai toiminta on ensisijainen tehtäviin nähden, esimerkiksi *istuma-asennon ylläpitäminen rakentelussa, käden puristusvoima tietokoneen käytössä, käsien käyttö rakentelussa*. Tapahtumat kuvataan tietystä kehon osasta tai kehon toiminnasta käsin; *katseen kohdistaminen, istuma-asennon ylläpitäminen, käden käyttö, kaksikäätiset toiminnot, katseella seuraaminen, tarttuminen, käsien käyttö, esineiden tunnistelu, ote, puristusvoima*. Esimerkiksi *katseen käyttö pöytätason tehtävissä on parempaa tai käsien käyttö rakentelussa on edistynyt tai puristusvoima on lisääntynyt narulla vetämisessä*.

Sen sijaan *motivaatio, motorinen ohjailu, motorinen perusta, tuntoaistimusten sietokyky, vuorotahtinen toiminta, liikkeen ohjailu*, kuvataan perusteluissa suhteellisen itsenäisinä käsitteinä ilman kokonaiskuvaa lapsesta. Ne paranevat, kehittyvät, lisääntyvät tai edistyvät. Näitä ei ole nähtävissä silmin, vaan ne perustuvat käsitteelliseen ja opittuun tietoon ihmisen kehon tai mielen toiminnasta. Ne eivät ole arkikielen termejä, vaan pikemminkin lääketieteen, psykologian ja toimintaterapian kapea-alaisten mallien mukaisia termejä.

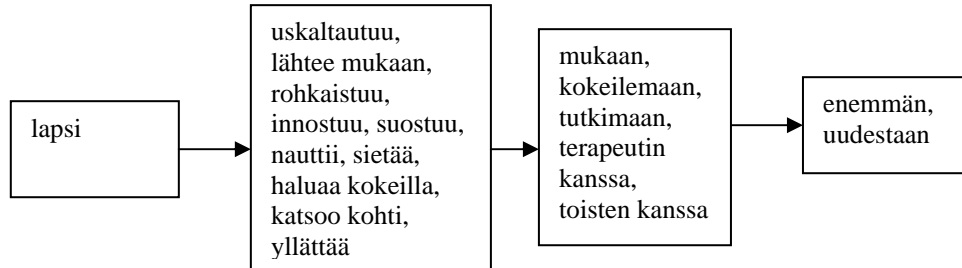
Kuvio 3. Lauserakenne kehon toimintaa kuvatessa.

7.1.3. Mahdollisuus

Tämän tyyppiset asiasisällöt erottuivat palautteiden hyödyn perusteluissa, koska niiden sisältö ja lauserakenne erosi edellisistä. Niitä oli melko paljon ja ne näkyivät niin, että ne, jotka niitä käyttivät, käyttivät niitä paljon. Näissä lause pääsääntöisesti alkoi sanalla: lapsi, hän tai lapsen nimi. Kuvailevan tekstin kohteena näissä oli siis lapsi kun edellisissä se oli ote, keskilinjan ylitys, rakentelutehtävä, muotojen kopioiminen tms. Lauseet kuvasivat mahdollisuuksia, joita lapselle on tarjottu, riskejä ja haasteita, joihin lapsi lähtee mukaan. Perustelut kuvasivat lapsen käyttäytymistä sekä sitä, mitä lapsi tekee ja mitä lapsi jättää tekemättä. **Mahdollisuus** tulee teksteissä esille riskinottoa ja haastetta kuvaavien sanojen ja lauseen asiayhteyden kautta. Lapsi ottaa riskin, kun hän *uskaltauu kiipeämään puolapuulle, lähtee tarjottuihin tehtäviin, pysyy mukana, yrittää, rohkaistuu, lähtee, katsoo silmiin, hakeutuu.* Mahdollisuus kuvataan lapsen toiminnan kautta. Ei ainoastaan sellaisen toiminnan, joka näkyy, vaan myös lapsen aikomusten, yritysten ja vihjeiden kautta. Esimerkiksi *lapsi lähtee oma-aloitteisempaan leikkiin, ohjaa yhteistä toimintaa, lähtee vuorovaikutukseen terapeutin kanssa, osallistuu terapeutin tarjoamaan toimintaan, ottaa ja antaa, suostuu yhteiseen tekemiseen, haluaa kokeilla uutta, onnistuu, sietää ja nauttii.*

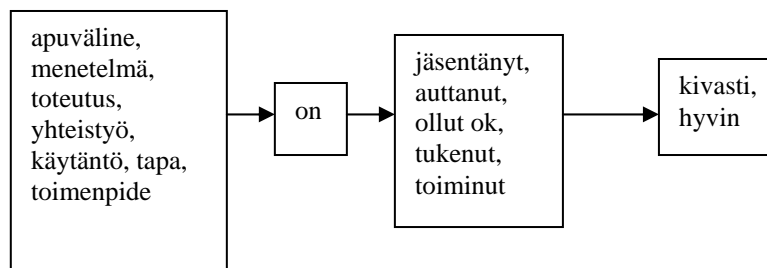
Kuvio 4. Lauserakenne mahdollisuutta ja haastetta kuvatessa.

7.1.4. Toimiva menetelmä

Käytettyjä **menetelmiä** oli kuvattu muutamassa palautteessa. Osassa ne oli mainittu sellaisenaan, mutta osassa niiden toimivuutta oli arvioitu pääsääntöisesti yhden lauseen verran. Esim. apuväline tai muu hankinta on toiminut kivasti, toimenpide tai terapiamenetelmä on auttanut, jäsentänyt lasta ja tukenut kehitystä. Kaikissa palautteissa puhuttiin toimintaterapiasta. Sen lisäksi muutamassa käytettiin terapia-sanana synonyyminä puhekielisempiä ilmauksia kuten erityistuki, ohjanta, ohjaus, tuki, harjoittelu.

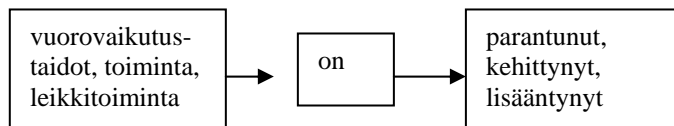
Kuvio 5. Lauserakenne käytettyjä menetelmiä kuvatessa.

7.1.5. Muut perustelujen asiasisällöt

Alle kymmenessä palautteessa argumentin perusteluosassa mainittiin mm. leikkitoiminta, toiminta, sosiaaliset taidot, vuorovaikutustaidot, päivittäiset toiminnot yksittäisinä ilmauksina, jotka olivat kehittyneet, parantuneet tai lisääntyneet. Nämä termit oli mainittu yksittäisinä käsitteinä lauseissa ilman selitystä tai kuvausta.

Kuvio 5. Lauserakenne muissa asiasisällöissä.

Perustelujen asiasisältöjen, luokkien jakautuminen lausunnoissa vaihteli suuresti. Joissain palautteissa oli kaikkia näistä luokista, toisissa vain kahdenlaisia sisältöjä. Perustelujen määrä vaihteli lausuntoa kohden niin, että puolessa palautteista perusteluja oli neljä tai vähemmän. Enimmillään niitä oli 15 lausuntoa kohti. Kakkuri – Knuutila (1998, 80) korostaa argumenttien suhteellista määrää oleellisempänä vakuuttavuuden kannalta kuin argumenttien kokonaismäärää. Muutamissa palautteissa jopa kaksi tai kolme perustelua väitteen puolesta riittivät luomaan retorisine keinoineen hyvin vakuuttavan ja asiantuntevan kuvan. Ne oli yleensä liitetty tavoitteiden toteutumisen yhteyteen.

Perusteluissa ei ollut mainintaa, miten, missä ja milloin huomiot lapsesta oli tehty. Ainoassakaan tekstissä ei ollut päivämääriä, paikkaa tai mainintaa esimerkiksi siitä, kuinka usein lapsi onnistuu tai osaa: kerran, joka kerta, joskus tai missä (paikassa) lapsi selviää, missä ei. Ainoastaan yhdessä toimintaterapiapalautteessa mainittiin käytetyt arviointimenetelmät.

Kokoan lopuksi vielä, mitä perustelun kohteena olevalle asiantilalle, toiminnalle, tekemiselle, kehon osalle tai ominaisuudelle toivotaan

tapahtuvan. Nämä ovat terapian tavoitteita, jotka auttavat hahmottamaan perusteluissa esitettyjä asioita sekä valtavat ehkä hieman retoristen keinojen käyttöä. Kertovathan seuraavat sanat lauseen osina, mihin terapiassa on pyritty ja mitkä ovat tavoitteet, joita kohti on suunnattu. Olen halunnut tuoda tavoitteen tapahtumista kuvaavat sanat (verbejä ja substantivoituja verbejä) sellaisenaan niitä muuttamatta, koska ne omalla tavallaan kertovat siitä, mihin toimintaterapiassa pyritään, kenen tavoitteesta on kyse. Seuraavat sanat siis kuvaavat terapialle määritellyjä tavoitteita ja niiden suluissa esiintyviä määriä koko aineistosta.

1. jonkin asian tapahtuminen (36): helpottuminen, lisääntyminen, varmentuminen, vakiintuminen, kehittyminen, varmistuminen, edistyminen, jäsentyminen, parantuminen, vahvistuminen, paraneminen, kypsyminen, harjaantuminen.

2. jonkin tekeminen (13): kehittäminen, lisääminen, vahvistaminen, parantaminen, taitojen siirtäminen, motivoiminen, tukeminen, edistäminen.

3. jotain tapahtuu (2): lisääntyy, paranee.

terapeutti tekee (7): selvittää, keskustella, selvittää, tukea kehitystä, käydä läpi, ohjata, lisätä.

4. muuta (7): mm. itsenäinen pukeminen, kiinnostuksen herääminen, edistymisen tukeminen.

7.2. Palautteiden retoriset keinot

Ennen retoristen keinojen tarkempaa esittelyä määrittelen, mitkä kohdat ja mitkä seikat olivat retorisen analyysin kohteena. Kuten edellisessä kappaleessa toin esille, retoriset keinot löytyivät pääasiassa argumentin perusteluista. Niiden lisäksi vakuuttelua toimintaterapian hyödyn puolesta oli käytetty muutamassa palautteessa tekstiosan lopussa toteamalla, että terapiasta on ollut hyötyä tai lapsi on hyötynyt toimintaterapiasta. Vaikka nämä pyrkivät vakuuttamaan lukijan, en katsonut niiden olevan varsinaisia retorisia keinoja, vaan toteamuksia ilman perusteluja. Perustelut saattoivat

löytyä tekstistä, mutta niitä ei oltu kytketty e.m. lauseiden yhteyteen ja siksi tarkastelin niitä erillisinä, tekstiä vakuuttelemaan pyrkivinä osina. Hyötyväitteiden paikka palautteen lopussa, ennen jatkosuositusten esittämistä tosin sai aikaan vaikutelman retorisesta keinosta. Jos näiden lauseiden välittömään yhteyteen liittyi perusteluja: esimerkkejä, kuvauksia, selityksiä tai muita vakuuttamaan pyrkiviä seikkoja, tarkastelin niitä analyysissä retorisinä ilmauksina.

Retoristen keinojen tarkastelussa lähdin etsimään selviä kielellisiä keinoja, kuten argumentin indikaattoreita. Näitä indikaattoreita ovat sellaiset ilmaisut kuin koska, siksi, siitä johtuen että, siitä syystä että jne., jotka antavat vaikutelman varmasta ja asiansa tuntevasta kirjoittajasta, joka perustaa mielipiteensä varmaan tietoon. Ottamatta kantaa siihen, onko kyseinen tieto totta vai ei, kirjoittaja pyrkii vakuuttamaan asian tietyllä tavalla ja tuo sen esille. Argumentin indikaattorien käyttö onkin hyvin kulttuurisidonnaista. Suomen kielessä niitä käytetään vähemmän kuin englanninkielisissä teksteissä. Niiden käyttö riippuu myös tekstilajista ja valitusta tyylistä. (Kakkuri-Knuutila 1998, 66.) Toimintaterapiapalautteista löytyi vähän argumentin indikaattoreita. Vaikka suomen kielessä näiden vakuuttavuutta lisäävien sanojen käyttö on vähäistä, olisin voinut kuvitella niitä löytyvän enemmän näistä terapiapalautteista, joiden tulee vakuuttaa lukijansa siitä, että kirjoittaja on asiansa osaava ja se, mitä hän kirjoittaa, on uskottavaa.

Vahvat ilmaisut ja värittävät ilmaisut ovat retorisia keinoja, joilla pyritään vaikuttamaan paitsi lukijan tunteisiin, myös vahvistamaan argumenttia. Vahvat ja värittävät ilmaisut *mukavasti, loistavasti, kivasti, erittäin, selvästi tai jaksaa yrittää, yllättää, innostuu, tulee hienosti mukaan, katsoo kauniisti kohti*, kuvasivat pääasiassa lapsen tekemistä ja sen laatua. Terapeutti kuvasi myös omaa työtään tai viittasi lapsen kommentteihin. *Oli iloista, mukavaa, ”on kivaa”*. Vahvat ja värittävät ilmaisut luovat vaikutelman argumentista vaikka ne eivät varsinaisia argumentteja olekaan. Retorisina vakuuttelun keinoina ne tuovat arvo- ja tunnelatausta ilman perusteluita. Pienikin lisäys saattaa muuttaa väritystä. Tällainen tapa loi mielikuvaa siitä, mitä

terapiatilanteissa tapahtuu. Runsaiden värittyneiden ja vahvojen ilmaisujen avulla teksti loi mielikuvan mahdollisuuksista, joihin lapsi ”tarttuu”. Lasta ei kuvattu niinkään kehon käytön tai tehtävien sujumisen kautta, vaan esiin nostettiin se, mitä lapsi tekee ja miten lapsi toimii. Näissä kuvauksissa tuli myös terapeutin oma ääni esille minä- tai me- muotojen käytön kautta.

Palautteissa oli muutamia huomattavan arkikielisesti värittyneitä ilmaisuja, jotka kuuluvat pikemminkin terapeutin omiin muistiinpanoihin kuin viralliseen palautteeseen. Tosin näitä oli vain muutama. Suurin osa lapsen haasteen ottamista ja mahdollisuuksia kuvaavista perusteluista oli todella nautittavaa luettavaa.

Omaan asemaan vetoaminen on vahva retorinen keino silloin, kun on kyse asiantuntijana annetusta lausunnosta kuten terapiapalautekin on. Kaikissa palautteessa tämä retorinen keino oli käytössä siinä mielessä, että sen kirjoittajana esiintyi luotettava ja asiantunteva henkilö, joka pyydettyä oli antanut kirjallisen palautteen. Itse tekstissä omaan asemaan vedottiin käyttämällä *mielestäni – sanaa* sekä viittaukseen yhteistyön hyvästä sujumisesta. Nämä erosivat muista retorisisista keinoista niiden sijainnin ja tyylin vuoksi. Omaan asemaan vedottiin harvassa palautteessa myös tuomalla esiin syy-seuraussuhteita liittämällä teorian tietoon perustuvia, esimerkiksi lapsen kehittymisen kuvauksia. *On kehittynyt käsien käytössä, joka on seurausta kehon hallinnan kehittymisestä ja näkyy erityisesti...tai karkeamotoriikan kehittyessä myös hienomotoriikka paranee.*

Käytetyt ammatin käsitteet itsessään viittaavat toimintaterapeutin asemaan asiantuntijana ja ovat siten retorinen keino. Ammatin käsitteitä olivat mm. myös lääketieteessä ja psykologiassa käytettävät käsitteet kuten *motivaatio, tarkkaavaisuus, ekstensio, staattinen tasapaino, fleksio*. Ammatin käsitteiksi voisin ajatella myös sellaiset käsitteet, jotka liittyvät tilaan ja tehtäviin. Esimerkiksi *pöytätasotehtävät, kolmiulotteinen rakentelu, kuvion jäljentämistehtävät, liikkuvat välineet, kehollinen toiminta*. Retorisena keinona erikoissanaston käyttö korostaa asiantuntijuutta ja jos asiantuntija on

luotettava, myös vakuuttavuutta. Oletetusti vain samaan asiantuntijayhteisöön kuuluvilla on mahdollisuus ymmärtää niitä ja paljastaa niiden takana piilevä salaisuus. Rungas ammattitermien käyttö lisää ammatin yhteenkuuluvuuden ja yhteen sitoutumisen tunnetta, yhteistä salaisuutta (Vehkakoski ??). Tosin näissä palautteissa ammattitermejä käytettiin vähän eli sen suhteen teksti oli kaikille avointa.

Konjunktion käyttö oli selvästi eniten käytetty retorisen vakuuttelun keino. Konjunktioita eli sidesanoja on suomen kielessä useita, joista tavallisimmat retorisessa vakuuttamisessa käytetyt ovat alistuskonjunktio ”vaikka” ja rinnastuskonjunktio ”mutta” ja ”ja”. Konjunktio tarkoittaa näiden sanojen käyttöä osoittamaan vastakkaisten argumenttien painoarvoa (Internet-lähde 2002; Kakkuri-Knuutila 2001, 99). *Tasapaino ei ole kehittynyt, mutta hypyt onnistuvat. Hallitsee monia taitoja, mutta tehtävät tuottavat edelleen vaikeutta.* Ennen mutta-sanaa olevaa lausetta pidetään heikompana kuin sen jälkeen lausuttua. Vaikka -konjunktiossa vaikka-sanalla jälkeen seuraa heikompana pidetty lauseen osa. (Kakkuri-Knuutila 1998, 100.) *Osaa hypätä, vaikka ei osaa kiivetä. Lähtee leikkeihin mukaan, vaikka ei nauti niistä. Uskaltaa, vaikka suoritus on huonoa.* Mutta -konjunktion avulla tuotiin muutamissa palautteissa esille nk. maksiimeja eli eettisiä ohjeita tai normeja. *Toimintaterapiasta on hyötyä, mutta sen pitää...* , jossa viitattiin terapian toteutumisen ehtoihin kuten toteutumistiheyteen ja sen syy-seuraussuhteeseen terapian hyödyn kanssa. Kirjoittaja ehkä huomaamattaan viittasi eräänlaiseen toimintaterapiassa vallalla olevaan normiin: terapia on hyödyllistä, kun se toteutuu riittävän usein ja riittävän monta kertaa suunnitelman mukaisesti.

”Ja”- rinnastuskonjunktion käyttö on eräs tapa muodostaa argumentteja ja tarkoittaa sitä, että mikä tapahtuu toisessa, tapahtuu myös toisessakin. *Lapsi on kiinnostunut palapeleistä ja on kehittynytkin niissä. Lapsi leikkii terapiatilassa mukavasti, myös kotona leikki sujuu.* Rinnastukset liittyivät jonkin asian tapahtumiseen, esimerkiksi edistymiseen, kehittymiseen tai parantumiseen, joka rinnastettiin tuttuun ja havaittuun lapsen kiinnostukseen, harjoitteluun, innostukseen tai muuhun ahkeraan tekemiseen. Rinnastuksen

käyttö ja-sanaa käyttämällä lisää vakuuttavuutta, koska esimerkiksi kehityksen tai edistymisen näkyminen toimintaterapiatilanteiden lisäksi myös kotona kertoo toimintaterapian hyödystä enemmän kuin toimintaterapiatilassa havaittu muutos.

Koska edellä mainittujen mutta- ja vaikka- sanojen avulla varaudutaan vastaväitteisiin, herää tekstiä lukiessa kysymys, millaisiin vastaväitteisiin tai miksi. Tätä lauseen muodostustapaa käytettiin paljon ja se toi jonkinlaista negatiivisuutta ja ongelmakieltä koko palautteeseen. Pohdinkin, oliko näiden lauseiden tarkoitus lieventää negatiivisia lausumia vaiko varautua jonkin varalle. Esimerkiksi sen varalle, että lukija varmasti ymmärtää lapsella olevan vielä vaikeuksia ja toimintaterapian olevan välttämätön jatkossakin.

Esimerkin käyttäminen on yleistä havainnollistavalle tyylille. Esimerkkien käyttöä esiintyi palautteissa vaihtelevissa kohdissa ja samassakin palautteessa useita kertoja. Esimerkit olivat pääasiassa havainnollistavia eli ne esiintyivät perustelun jälkeen. *Toimintaterapiassa lapsi leikkii monipuolisemmin, esimerkiksi hän valitsee nuken lisäksi myös muita pehmoleluja. Kehitys on tullut esiin siten, että...* Muutamat esimerkit toimivat perusteluina ennen hyödyn kuvausta. *Lapsi ei esimerkiksi putoa enää keinusta, mikä tarkoittaa hänen kehonhallintansa kehittyneen.* Esimerkit todella havainnollistivat hyvin perustelua ja toivat asian arkielämälle läheiseen muotoon. Vanhempien kertoman lainaaminen lisäsi vakuuttavuutta ja kertoi lapsen taidon tai edistymisen ”siirtymisestä” terapiatilän ulkopuolelle.

Vertailu oli konjunktion käytön ohella yksi käytetyimmistä retorisista keinoista. Vertailussa lapsen kehoa, tehtävien sujumista tai lapsen käyttäytymistä arvioitiin suhteessa lapsen aiempaan suoriutumiseen tai suhteessa tehtävien, kehon toiminnan tai käyttäytymisen (yrittäminen, riskin otto jne.) laatuun ja määrään. *Hän rakentelee paremmin kuin syksyllä, piirrosjälki on tarkentunut, lapsi leikkii innokkaammin, jaksaa hypätä useammin, kiipeilee paremmin.* Palautteissa oli selvästi yleisempää lopettaa lause komparatiivi-päätteeseen (-mpi) kuin jatkaa sitä kuin – sanalla niin, että

olisi käynyt ilmi mihin kirjoittaja lapsen suoriutumista vertaa. Jos vertausta oli tehty, se oli tehty suhteessa aikaan. *Syksyyn verrattuna, tämän jakson aikana, viime aikoina.* Se, että mainitsen vertailua tapahtuneen suhteessa määrään ja laatuun, tulee esille sanojen käytössä, ei sinänsä vertailukohteen nimeämisessä tai kuvailussa. Arviointivälin tai – kohteen puuttuminen jättää lukijan pohtimaan tiedon luotettavuutta ja luo kuvan keskeneräisyydestä ja siitä, ettei lapsi eikä terapia ole valmis. Vertailu antoi myös hyvin varovaisen ja epävarman kuvan kirjoittajan tarkoituksesta. Lukija jää miettimään, eikö vertailukohtaa ole?

Sen sijaan kehitykseen viittaaminen loi edellistä valoisamman kuvan lapsen toiminnasta: *Osa nyt, on jo onnistunut piirtämään ympyrän, nyt suoriutuu.* Kehityksellisuuden korostuminen retorisisa keinoina tuli esille sanojen jo, nyt käytössä. Ne loivat kuvan siitä, että lapsi on edennyt ikään kuin jollekin tasolle tai on onnistunut tietyssä tehtävässä. Retorisena keinona näiden pienten sanojen käyttö tuo vakuuttavuutta myös ajallisen ulottuvuuden kautta. Ajallinen ulottuvuus puuttui pääosasta palautteista. Yhdessäkään palautteessa ei ollut arviointipäivämääriä eikä useinkaan käynyt ilmi, milloin oli alkutilanne ja milloin lopputilanne tai loppuarviointi. Sitä ei myöskään kielellisin keinoin tuotu esille, vaan aikamuodot vaihtelivat samankin teeman ympärillä. Usein kuitenkin palautteessa kuvattu alkutilanne oli kirjoitettu imperfektissä ja lopputilanne preesensissä.

Metaforat ovat tiivistettyjä analogioita. Ne ovat luokituksia ja tapoja kuvata usein sitä tuntematonta, jolle ei ole nimeä. Ne sisältävät usein nk. hiljaista, implisiittistä tietoa. Metaforat ovat retorisen vakuuttelun erityismuotoja, jotka voivat paljastaa mm. tekstin arvoja. Palautteista oli löydettävissä joitain metaforia kuten *tukeminen, vahvistaminen, perusta*, joita voisi pitää rakentamiseen liittyvinä termeinä. Perinteistä sairaus- metaforaa ilmentäviä sanoja olivat mm. *parantuminen, parantaminen, selviäminen*. Metaforien vähäisyys ei johtunut siitä, ettei niitä olisi ollut, vaan suurin osa käytetyistä metaforista lienee ns. uinuvia metaforia. Toisena seikkana metaforien

oletetusta vähyydestä on se, että niiden tarkastelu olisi vaatinut erityistä paneutumista aiheeseen.

Toisto retorisena keinona oli hyvin vähän käytössä. Samat termit kyllä toistuivat, mutta toistoa ei käytetty kuin muutamassa palautteessa yhteenvetokohdassa kokoamaan aiemmat perustelut. Muutamassa harvassa palautteessa toisto tosin näkyi taitavana terapian tavoitteiden toistona tekstissä. Niissä käytiin tavoite tavoitteelta läpi, oliko ne saavutettu ja miten niiden saavuttaminen näkyi lapsen elämässä. Näitä oli todella vähän, mutta ne olivat taitavasti laadittuja kokonaisuuksia.

7.3. Toimintaterapian kieli

Kappaleessa 7.1. esitin tutkimuksen tuloksina niitä asiasisältöjä, jotka terapiapalautteiden perusteissa kuvataan terapian hyödyksi tai joiden kautta hyöty todentuu. Sen jälkeen kappaleessa 7.2. analysoin hyödyn vakuuttelussa käytettyjä retorisia keinoja ja kuvasin ei-käytettyjä keinoja. Tässä kappaleessa paneudun kolmanteen tutkimuskysymykseen eli millaista toimintaterapian kielenkäyttö tämän tutkimuksen perusteella on. Teen tämän vertaamalla toimintaterapian kieltä luonnontieteessä, erityisesti lääketieteessä esiintyvään kielenkäyttöön. Toimintaterapian erikoisalat ovat määrittäneet lääketieteen erikoisalojen mukaisesti ja toimintaa on ohjaamassa lääketieteellisen koulutuksen saanut henkilö jne. Tämä hierarkinen suhde on ilmennyt myös kielenkäytössä. Esimerkiksi on tavallista puhua ja kirjoittaa lausunnoista, vaikka itse asiassa usein toimintaterapiajakson päättyessä kirjoitamme toimintaterapiasta palautteen, emme aina lausuntoa.

Toimintaterapian kielellä tarkoitan tässä yhteydessä sitä kielenkäyttöä, jota olen esittänyt tämän tutkimuksen tuloksena. Korostan vielä, että tämänkin tutkimuksen osalta toimintaterapian kielenkäyttö rajautuu terapian hyödyn perusteluihin. Mistä sitten tiedän millaista luonnontieteisiin pohjautuvan lääketieteen kieli on? Tai millaista on arkikieli? Käytän tässä vertailussa

apuna Mikko Aron väitöskirjatutkimusta, jossa hän tarkastelee sosiologian kielenkäyttöä ja tuo hyvin esille sen kehitysvaiheita luonnontieteen piirissä 1970-luvulla: ”Sosiologian on toistuvasti ja loputtomiin perusteltava omaa erityislaatuaan myös suhteessa arkiymmärrykseen” (Aro 1999, 22). Tässä tutkimustekstissä tunnistan samoja piirteitä kuin toimintaterapian pyrkimyksissä oman erityisyytensä löytämiseksi. Tukeudun myös tässä tutkimuksessa aiemmin esille tulleisiin tutkimuksiin; Vehkakoski (2000) tarkasteli yhdestä lapsesta kirjoitettuja lausuntoja. Myös Nokso-Koiviston (2001) tekemä väitöstutkimus tarkastelee lääketieteen kielenkäyttöä ja tiedon tuottamisen luonnetta, samoin Viljasen (1997) väitöskirjatutkimus oikeuspsykiatrasta argumentaatiota.

Esitän seuraavassa lainauksen Aron (1999, 11) tekstistä, jota vasten tarkastelen toimintaterapian kielenkäyttöä. Olen edellä esitettyihin seikkoihin perustuen päätenyt tulkinassani siihen, etteivät nämä terapiapalautteet hyödyn perustelun osalta ole sellaista kieltä, kuin seuraavassa Aron lainauksessa esitetään. Pyrin argumentoimaan sen puolesta, että toimintaterapian kieli ei ole tyyliältään, retoriikaltaan tai asiasisällöltään luonnontieteen kielen kaltainen.

”Luonnontieteen kielenkäyttö on kieltä, joka kuvaa todellisuudessa olevia faktoja ja jossa kieli on väline näiden faktojen ilmaisuun. Ideoiden ja faktojen ilmaisemisessa vältetään kuvailevia, retorisia ja poeettisia sanoja ja ne korvataan abstrakteilla symboleilla ja teknisillä keksinnöillä. Tällainen kieli on totuuden ja järjen ilmaisija, se kuvaa asioita siten kuin ne ovat ja sisältää alkuperäisen tarkoitettun merkityksen. Asiat ja ideat edeltävät kieltä, joten kielelliset muodot ovat toissijaisia ja erillisiä ilmaistaviin sisältöihin nähden. Lukijalle jää vähän mahdollisuuksia omille tulkinnoilleen. Ajattelua ei tule tällaisen kielen periaatteiden mukaan sotkea sen ilmaisuvälineisiin eikä niiden tule antaa vaikuttaa ajatteluun. Kieli on vain väline, jolla ulkoista maailmaa raportoidaan. Kieli ei vaikuta kuvattaviin ja analysoitaviin kohteisiin, vaan se on irrelevantti tekijä. Ideoiden ja havaintoaineiston esittämisen tarkoituksena on saada yleisö näkemään ulkoinen maailma sellaisena kuin se on. Kielen tulee olla läpinäkyvää ja kirkasta kuin lasi. Asiat ilmaistaan neutraalilla kielellä. Sanat eivät tuota sitä

todellisuutta, jota he kuvaavat ja analysoivat. Kielenkäyttö ymmärretään ulkoiseksi suhteessa sen kirjoittamiseen.” (Aro 1999, 11).

Toimintaterapiapalautteiden kielenkäyttö kuvaa faktoja vain silloin, kun siinä tarkastellaan näkyvää lapsen toimintaa. Esimerkiksi kun kuvataan, että lapsi rakentaa tornin, jossa on kolme palikkaa päällekkäin tai että lapsi saa kengännauhat solmuun tai saa takin päälleen. Palautteissa ei ollut yhtään määrää kuvaavaa lukusanaa, ei yhtään määrällistä (eikä muutakaan) arviointimenetelmää, jota olisi käytetty terapian hyödyn arvioinnissa ja kuvauksessa. Pääsääntöisesti palautteiden todellisuuden kuvaukset ovat terapeutin tulkintoja todellisuudesta ja asioiden tiloista. Esimerkiksi teoreettiset käsitteet ja käsitykset lapsen mielen tilasta tai aivotoiminnasta eivät ole näkyvän todellisuuden kuvausta, niitä ei voi nähdä silmin eikä niille ole yksiä ainoita sovittuja vastaavia käsitteitä, vaan palautteissa käytetään paljon synonyymeja samassa merkityksessä. Tällaisia synonyymeja tai niiltä vaikuttavia olivat esimerkiksi kehon käyttö, kehon hallinta, kehon toiminta; rytmikkäät sarjat, sarjalliset toiminnat, sarjan hallinta; vahvistuminen, varmentuminen, vakiintuminen. Edelliset termit eivät siis ole todellisuuden olioita tai tapahtumia, joita voisimme todentaa silmin, vaan niiden käyttö vaatii ammatillista reflektointia teorian ja empirian välillä. Terapiapalautteissa käytetään hyvin vähän nk. argumentin indikaattoreita koska, siksi, siitä johtuen, siitä syystä että. Teksti ei argumentoi kovin vahvasti kyseisen tiedon totuudesta vaan pohdiskelee, kuvailee ja toisinaan siinä käytettiin suoraa pohdiskelevaa tyyliä kuten vaikuttaa, tuntuu, saattaa.

Palautteissa käytetty kielenkäyttö on kuvailevaa ja havainnollistavaa. Siinä käytetään retorisia kielenkäytön keinoja, kuten esimerkkejä, konjunktioita, vahvoja ja värittyneitä ilmaisuja, vertailua ja hiukan myös metaforia. Kielenkäyttö on värittyntä ja arkikielen kaltaista. Ainoastaan muutamassa palautteessa käytetyt ekstensio, fleksio, staattinen tasapaino ym. latinan kielen termit viittasivat symboliseen ja kielen sopimuksenvaraiseen merkitykseen.

Koska teksti on kuvailevaa, jää lukijan omille tulkinnoille tilaa. Koska kielenkäytössä ei ole tarkkoja sääntöjä eikä siinä käytetä erityissanastoa, on vastaanottajan mahdollista tulkita ja ymmärtää tekstiä omista lähtökodistaan käsin. Palautteissa käytetään käsitteistöä, jota useimman lukijan on mahdollista ymmärtää lapsen elämään liittyvien merkitysten kautta. Kuvattavat ilmiöt liittyvät lapsen tavanomaiseen toimintaan ja arkipäivään. Ainoastaan kehon toimintaa kuvaavat ilmaiset ovat sellaisia, etteivät ne juuri anna lukijalle mahdollisuuksia tulkintaan. Sen sijaan kuvaukset tehtävien sujumisesta jättävät paljon tulkinnan mahdollisuuksia lukijalleen, itse asiassa toisinaan kirjoittaja jättää vastuun täysin vastaanottajalle. Esimerkiksi jos perusteluna hyödyllä on, että lapsi pystyy pöytätason tehtävissä keskilinjan ylitykseen tai keskiviiva ylittyy, täytyy lukijan todella käyttää omaa mielikuvitustaan ymmärtääkseen onko tämä hyvä vai huono asia, onko se kehitystä ja edistystä. Onneksi näissä perusteluissa pienet retoriset keinot ”jo” ja ”nyt” paljastavat asian hyväksi muutokseksi.

Toimintaterapiapalautteiden kielenkäyttö on tyyliältään, rakenteeltaan ja käytetyiltä käsitteiltään hyvin vaihtelevaa. Kukin terapeutti toimii eri tavoin, jokainen lapsi on erilainen ja jokaisen tapa kirjoittaa on erilainen. Koska ammattinimikkeistön käsitteet ainakin tämän tutkimuksen perusteella ovat melko vähäisessä käytössä, luo kukin toimintaterapeutti omat käsitteensä ja kielenkäytön tapansa. Tästä on etua silloin, kun pyritään viestittämään yksittäisen, kaikkien lukijoiden tunteman lapsen tilannetta, mutta se ei edesauta ammatin yhtenäisen käsitteistön luomisessa ja vakiintumisessa eikä siten ole ammatin etu.

Terapiapalautteiden kielen vaikutusta kuvattaviin kohteisiin ei ole mahdollista tämän tutkimuksen puitteissa arvioida. Jos kuitenkin tarkastelee aiempia tutkimuksia ja teorioita, voi olettaa, että kielenkäyttö vaikuttaa terapiapalautteen lukemisen kautta sen vastaanottajaan. Esimerkiksi runsaat väritykset ja vahvat ilmaiset vaikuttavat eri tavoin kuin konjunktion (*osaa, mutta on vaikeaa*) kautta kuvatut perustelut. Voi vain kuvitella, miten lukijaan voisi vaikuttaa se, että lapsi tullut rohkeaksi, innokkaaksi tai

kekseliääksi leikkijäksi tai että hienomotoriikka on hieman parantunut, mutta keskittyminen vähentynyt.

Terapiapalautteiden kieli on värikästä ja sisältää vahvoja ilmaisuja, jotka sisältävät arvoja ja asenteita. *Esimerkiksi kivaa, iloista, mukavasti, taitavasti, hienoa, erityisen paljon.* Sanat tuottavat todellisuuden, sanat luovat todellisuutta varsinkin kun sille ei vielä ole olemassa sääntöjä ja normeja kuinka sanoja tuotetaan. Kieli ei ole kirkasta ja läpinäkyvää, koska se sisältää piileviä arvoja, jotka heijastuvat tekstin retoristen keinojen kautta. Sen vuoksi toimintaterapiapalautetta kirjoittaessa toimintaterapeutilla on vastuu ja valta päättää, millaisin arvoihin ladattuja sanoja käyttää, millaista todellisuutta tulee tuottaneeksi.

Olen tarkastellut edellisiä väittämiä pyrkien nostamaan tutkimustuloksista ne seikat, joiden perusteella pystyin argumentoimaan sen puolesta, että toimintaterapiapalautteissa käytetty kieli ei ole luonnontieteen kielen kaltaista. Haluan vielä tuoda esille sen, että toki palautteiden joukosta löytyi kielenkäyttöä, joka joltain osin olisi sopinut myös luonnontieteen kieleksi. Nämä kohdat olivat yksittäisiä lauseita tai retorisia valintoja, kuten lääketieteen termien käyttö 5-6:ssa kehon toimintaa kuvaavassa kohdassa sekä lauseen subjektin poisjättäminen eli passiivissa kirjoittaminen (tehtiin, tarjotaan, parannettiin), jota esiintyi pääasiassa menetelmien kuvaamisen yhteydessä.

Olen päätenyt siihen toteamukseen, että toimintaterapian kielenkäyttö näissä palautteissa tällä tutkimusotteella ja näihin kysymyksiin vastaamaan pyrkivänä ei ole luonnontieteen kielenkäytön kaltaista. Seuraava katkelma on lainausta Aron (1999, 9) väitöskirjasta ja perustuu 70-luvulla luonnontieteen piiristä esitettyyn kritiikkiin sosiologian kieltä kohtaan. Voisiko ”sosiologiassa” sanan tilalle vaihtaa sanan ”toimintaterapiassa”?

”Luonnontieteissä käytetyn kielenkäytön näkökulmasta sosiologiassa käytettävä kieli herättää kritiikkiä, koska sen termit ovat epämääräisiä eivätkä ne viittaa täsmällisiin kohteisiin. Ne ovat monimerkityksellisiä, koska niillä voidaan viitata useisiin eri

asioihin. Termit ovat hämäriä, sillä niillä viitataan objekteihin, jotka eivät ole empiirisen todellisuuden olentoja. Termit ovat ristiriitaisia, koska niiden viittauskohteet voivat olla keskenään loogisesti ristiriitaisessa suhteessa. Kieli on konventionaalista kielenkäyttöä, josta puuttuu täsmällisyys ja systemaattisuus”. (Aro 1999, 9).

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä kokoan lyhyesti argumenttien sisällön, käytetyt retoriset keinot sekä huomiot siitä, millaista on toimintaterapian kieli tämän aineiston ja näiden tulosten perusteella. Lisäksi pohdin hiukan, millaisia, seurauksia tai vaikutuksia näillä tuloksilla voisi olla sekä ammatin käytännön työhön, koulutukseen että toimintaterapian tieteen alalle. Lopuksi kokoan tämän tutkimuksen havaintojen perusteella muutamia suosituksia vakuuttavaksi toimintaterapiapalautteeksi.

8.1. Käytetyt argumentit

Kuten aiemmin esitin, argumentti muodostuu väitteestä ja sen perustelusta. Väite tämän tutkimuksen kysymyksenasettelussa oli normatiivinen ja julkilausumaton väite: ”toimintaterapiasta on hyötyä” Perusteluina tässä aineistossa, näissä 29:ssä toimintaterapiapalautteessa esiintyy viisi erilaista asiasisältöluokkaa. Palautteissa perustellaan toteutuneen toimintaterapian hyötyä seuraavasti: Toimintaterapiasta on hyötyä, koska 1. lapsen tekemät tehtävät sujuvat nyt paremmin, 2. lapsen kehon toiminta on varmistunut, 3. lapsi uskaltautuu yhteiseen toimintaan mukaan, 4. terapiassa käytetty menetelmä on ollut hyvä ja 5. muuta edistymistä kuvaavat asiasisällöt.

Mill`n (2000, 17) mukaan eettinen hyöty on mm. sitä, että teoilla edistetään onnellisuutta. Onnellisuuden, nautintojen eli hyödyn laadun ja määrän erot vaihtelevat. Lisäksi tietyn tyyppiset hyödyt ovat arvokkaampia ja tavoiteltavampia kuin toiset. Tämän tutkimuksen perusteella arvokkaita hyötyjä olivat e.m. lapsen toimintaan liittyvät seikat, koska toimintaterapeutit valitsivat ne niiksi argumenteiksi, joiden kautta halusivat vakuuttaa toimintaterapiasta olleen hyötyä. Erityisesti lapsen rohkaistuminen, yrittäminen ja haasteisiin vastaaminen liittyvät mielestäni Mill`n määrittelemään eettiseen hyötyyn, onnellisuuden ja nautintojen ja siten toiminnan mahdollistamiseen terapeutteisessa vuorovaikutuksessa. Nämä

valitut hyödyt olivat lähestulkoon kaikki laadullisesti kuvattuja hyötyjä. Olin yllätynyt ja ilahtunut siitä, kuinka monessa palautteessa saavutettua hyötyä perusteltiin lapsen ja toimintaterapeutin vuorovaikutuksen sekä lapsen käyttäytymisen muutoksen kautta. Näissä kuvauksissa nousee vaikutelma toiminnan mahdollistamisesta.

Ahonen – Eerikäinen (1998) totesi, etteivät musiikkiterapeutit lausunnoissaan määritelleet eivätkä perustelleet toteutuneen musiikkiterapian hyötyä vaan tiivistivät hyödyn kuvauksen yhteen lauseeseen lausunnon loppuun. Tämän tutkimuksen tulokset poikkesivat jossain määrin, koska osassa toimintaterapiapalautteissa oli runsaasti kuvauksia mm. lapsen toiminnan edistymistä ja taitojen kehittymisestä. Sen sijaan ongelmana oli se, etteivät hyödyn perustelut nousseet selkeästi eivätkä johdonmukaisesti esille. Niiden löytyminen tekstin eri kohdista epäloogisesti jäsenyteinä oli hankalaa ja tämä heikensi hyödyn vakuuttavuutta. Käsitteiden käyttö oli epämääräistä ja sekavaa, joka osaltaan loi kuvan epävarmasta ja hatarasta vakuuttelusta.

Hyötyä kuvaavat tekstin kohdat löytyivät siis huonosti, mutta uskon että aidossa käytännön kontekstissa, jossa lukijana on esimerkiksi lapsen vanhemmat, perustelut voivat olla vakuuttavampia ja helpommin avautuvia. Toimintaterapiapalaute kirjoitetaan yleensä yhteisen keskustelun pohjalta ja siten sen sisältämät asiat ovat tuttuja lapsen vanhemmille. Sen sijaan Kelan kuntoutussihteerin tai muun lasta ja toimintaterapiaa ennestään tuntemattoman viranomaisen kirjoitettu toimintaterapiapalaute ei ehkä ollut ensimmäinen lapsesta kirjoitettu palaute vaan kyseiset asiat olivat tiedossa jo ennestään. Toiseksi hyväksyin perustelut, koska pidin toimintaterapeuttia asemassaan luotattavana. Kolmanneksi uskoin, että perustelut olivat aluksi hyväksyttävämpiä kuin väite. (Kakkuri-Knuutila 1998, 78.)

8.2. Retoriset keinot

Retorisen analyysin tekijänä olin kiinnostunut niistä keinoista, joilla toimintaterapiapalautteiden tekstit pyrkivät vakuuttamaan lukijansa. Näiden pyrkimysten ei Kakkuri – Knuutilan (1998, 239) mukaan tarvitse olla tiedostettuja, vaan suuri osa kommunikaatiokeinojen käytöstä on tiedostamatonta. Tätä hiljaista tietoa opitaan ammattiin sosiaalistumisen kautta. Sitä ylläpidetään puheiden ja tekstien avulla. Tämän tutkimuksen perusteella toimintaterapian hyödyn perustelujen asiasisältöjen vakuuttavuutta tuetaan pääasiassa kolmella tavalla: Palautteissa käytetään **värittyneitä ja vahvoja ilmaisuja**, jotka myönteisyydellään luovat mielikuvaa sekä lapsesta onnistuvana, kehittyvänä ja aktiivisena terapian mahdollisuuksiin tarttuvana.

Värittyneet ja vahvat ilmaisut sisältävät paljon laatusanoja, jotka myös paljastavat sen, mitä kirjoittajat pitävät hyvänä, tavoiteltavana ja kannatettavana (Hallamaa 1998, 227). Tekstin kohdat oli helposti löydettävissä, joskin huonosti vakuuttelun keinoksi tunnistettavissa. Itse asiassa ne eivät ole varsinaisia retorisia keinoja Kakkuri - Knuutilan (1998) mukaan, mutta ne luovat vaikutelman retorisista keinoista ja voidaan siten hyväksyä retorisiksi keinoiksi. Pohdin itse kauan, mitä kautta värittyneiden ja vahvojen ilmaisujen vakuuttavuus terapian hyödyn puolesta nousee ja päädyin seuraavaan: Jos lapsi terapiatilanteessa (kuvaukset koskivat oletetusti terapian tapahtumia) toimii rohkeammin, uskaltaa ja yrittää, katsoo silmiin ja ottaa kädestä, täytyy sen tarkoittaa lapsen kehittymistä, joka johtuu toteutuneesta toimintaterapiasta. Toimintaterapeuttihan voi valita, mitä hän palautteeseensa kirjoittaa. Kun hän on valinnut lapsen pieniä, mutta suuria edistymisen askeleita vakuuttamisen keinoiksi, ovat toteutuneet asiat silloin tärkeitä. Vahvoihin ja värittyneisiin ilmaisiin liittyi toisinaan myös muita kielenkäytön retorisia keinoja kuten vertailua, jota tarkastelen seuraavassa.

Toinen retorinen vakuuttavuutta lisäävä tapa on **verrata lapsen toimintaa, tehtävien sujumista tai suoriutumista** lapsen toiminnan laatuun, määrään tai

aikaan. Vertailu retorisena keinona nousi edellisiä keinoja paremmin tekstistä esille, koska niissä sanat olivat selkeitä ja helposti tulkittavissa vakuutteluksi. Niitä oli myös suhteellisen paljon ja kaikissa palautteissa. Vertailun käyttö vakuuttelun keinona olisi tosin vahvistunut huomattavasti, jos lause olisi jatkunut vielä komparatiivi-päätteen jälkeenkin. Jos kirjoittaja olisi voinut jatkaa kuvaamalla lapsen toiminnan paremmin sujumista vertaamalla sitä aikaan (paremmin kuin kaksi kuukautta sitten, taitavammin kuin terapian alkaessa tai useammin kuin syksyllä). Vertailukohdan puuttuminen johtui todennäköisesti siitä, ettei tarkkaa vertailukohtaa tai – tapaa ollut. Ainoastaan yhdessä toimintaterapiapalautteessa oli mainittu käytetyt arviointimenetelmät. Muissa palautteissa vertailu perustui johonkin muuhun kuin arviointimenetelmän antamaan tietoon.

Kolmantena tapana oli käyttää **mutta- ja vaikka- sanoja erottamaan lauseen kahden osan vahvuus toisistaan**. Nämä konjunktiot korostavat lauseen toista osaa ja heikentävät toista. Tällainen kielenkäytön tapa ja konjunktioiden runsas käyttö on lukijalle työlästä. Lauseen alkua lukiessa teksti luo vaikutelman lapsen kehittymisestä ja edistymisestä, mutta loppuosa mitätöi sen. Loppuosan kuvaukset olivat enemmänkin lapsen (alku)arviointia kuin toteutuneen toimintaterapian hyödyn arviointia. Tällainen kielenkäyttö on, tulkitseen ja arvelen niin, ymmärrettävissä terapiapalautteiden kontekstia vasten. Kun maksaja joutuu usein ainoastaan tämän palautteen perusteella päättämään terapian jatkosta, on palautteessa syytä suunnata myös tulevaan. Vaikka toimintaterapiasta on ollut hyötyä, tarvitsee lapsi sitä edelleen ja ehdottomasti. Siten lapsen ongelmat ja vaikeudet on syytä nostaa esille: lapsi ei toimi vielä niin hyvin, että terapia voitaisiin lopettaa. Palautteissa perusteltiin monesti enemmän terapian jatkotarvetta kuin tuotiin esille terapian hyödyllisiä vaikutuksia.

Jäin pohtimaan, miksi ainoastaan yhdessä palautteessa kirjoitettiin siitä, miten lapsen toimintakyky tai käyttäytyminen oli pysynyt samanlaisena tai heikentynyt toteutuneen toimintaterapian aikana. Tässä palautteessa lapsen tilanteen heikentyminen ei kuitenkaan vaikuttanut olleen seurausta annetusta

toimintaterapiasta vaan lapsen perussairauden etenemisestä. Toimintaterapian hyödyn arvioinnin, tekstin luotettavuuden ja toimintaterapeutin asiantuntijuuden kannalta olisi kuitenkin tarpeellista tuoda esille myös ne seikat, joissa ei tapahdu edistymistä tai joissa toimintaterapiasta ei ole hyötyä. Kukaan ei kai voi olettaa, että toimintaterapiasta olisi aina hyötyä kaikkien toimintaterapiassa keskeisten tavoitteiden osalta.

Viittaukset lapsen arkipäivään olivat harvinaisia: ainoastaan neljässä toimintaterapiapalautteessa viitattiin lapsen vanhempien tai päiväkodin kommentit lapsen kehittymisestä tms. Retorisena keinona esimerkit olisivat olleet vakuuttavia ja lisänneet toimintaterapeutin hyödyn arvioinnin luotettavuutta. Vanhemmilta, päiväkodilta, koululta ja muilta terapeuteilta saadun tiedon vähäisyyden kuvaaminen näissä toimintaterapiapalautteissa saattoi johtua siitä, ettei oletettua hyötyä uskallettu ”linkittää” lapsen arkipäivään, koska yleensäkin on vaikea arvioida sitä, mistä lapsen kehitys viime kädessä johtuu. Luotettavuuteen liittyen korostan vielä sitä, että toimintaterapian tavoitteet puuttuivat noin puolesta palautteista. Tavoitteiden kirjaamisen puute toimintaterapiapalautteisiin heikensi niiden vakuuttavuutta. Lukija voi jäädä epäilemään, kuinka annetun toimintaterapian hyödyn voi arvioida, jos ei toimintaterapialle edes ole asetettu tavoitteita.

8.3. Toimintaterapian ammatillinen kielenkäyttö

On jokseenkin mahdotonta tämän aineiston ja tutkimuksen perusteella tehdä päätelmiä siitä, **millaista on toimintaterapian kieli tai onko sitä**. Aineistossa oli enemmänkin eroja kuin yhtäläisyyksiä. Sen perusteella voisi ajatella, että ei ole olemassa toimintaterapian kieltä. Uskon näiden erojen johtuvan kuitenkin suurelta osin kontekstiin kuuluvista asioista. Onhan toimintaterapiapalautteita ja sen kirjoittamisprosessi hyvin kontekstisidonnaista, jossa vaikuttavat kaikki ne asiat, joita olen tämän tutkimuksen alussa kuvannut. Tekstiä ei voi siten irrottaa yhteydestään ja yrittää ymmärtää sitä irrallisena tekstinä. Vaikka minulla palautteiden tutkijana olikin kontekstin

ymmärtämiseen hyvät valmiudet vuoksi, pystyin toisinaan vain arvailemaan tekstin merkityksiä ja luomaan kuvaa siitä, millaista toimintaterapian kieli on näiden palautteiden perusteella.

Tämän tutkimuksen perusteella joitain **toimintaterapian kielelle ominaisia piirteitä** on kuitenkin mahdollista tuoda esiin. Toimintaterapiapalautteessa käytetään yleensä luonnollista ja puhekielen omaista. Palautteiden kielenkäyttö ei sisällä juuri kurinalaisesti määriteltyjä käsitteitä. Esimerkiksi lääketieteessä käsitteiden käyttö on tarkkaa (Haarala 1994, 73). Ei ole esimerkiksi sama, tehdäänkö fasektomia vai vasektomia. Toimintaterapian käsitteiden merkitys sen sijaan voidaan tulkita monin eri tavoin. *Kehollinen leikki, karkeamotorinen leikki, leikkitoiminta; parantua, kehittyä, varmistua, varmentua* esimerkkeinä siitä, kuinka käsitteiden käyttö vaihtelee samassakin tarkoituksessa. Puhekielen käyttö voi perustua siihen, että toimintaterapian kohde on lapsi luonnollisessa ympäristössään, leikkijänä ja oppijana. Kaikilla lapsen kanssa toimivilla on yhteinen konteksti ja sen mukainen kielenkäyttö, jota halutaankin ylläpitää. (vrt. Aro 1999, 10.)

Vaikka en tämän tutkimuksen perusteella voi vakuuttua siitä, että olisi olemassa erillinen toimintaterapian kieli tai kielenkäytön tapa, voin tämän tutkimuksen perusteella väittää, että näiden 29:n toimintaterapiapalautteen kieli ei ole luonnontieteen perinteeseen kuuluvan lääketieteen kielen tapaista. Kielenkäyttö suurimmassa osassa terapiapalautteissa oli puhekielistä lapsen toiminnan monipuolista kuvausta. Tosin joissain palautteissa kuvaukset koskivat pääasiassa lapsen kehon toimintaa ja siinä näkyviä kehittyäisiä ja ongelmia. Lauserakenteet sisälsivät pääsääntöisesti kaikki lauseen osat, joissain harvoissa palautteissa lause oli passiivi-muodossa ja tekijä puuttui. Tekstissä subjektin asemassa oli usein lapsi, tehtävä tai kehon osa, harvemmin toimintaterapeutti minä - muodossa. Tekijän puuttuminen ja passiivissa kertominen (tehtiin, käytettiin) antaa mielikuvan lääketieteen kielestä, jossa lauserakenteet ovat puutteellisia ja tekijää ei ole ilmaistu. Terapiapalautteiden rakenne vaihteli suuresti. Osa oli kirjoitettu puhtaalle paperille ilman otsikointia, osassa sitä oli hiukan ja osassa enemmän. Otsikointi ei aina

vastannut kappaleen sisältöä. Tässä suhteessa ammatin käyttämä kielenkäyttö antoi ymmärtää, ettei se halua sitoutua tiettyyn kaavaan. Tutkimuksen aineistona olleista toimintaterapiapalautteista 28 ei ollut kirjoitettu Kelan omalle lomakkeelle, yksi oli vain osittain.

Mielestäni puhekielen käyttö on sekä hyvä että huono asia. On hyvä, että formalisoimaton kielenkäytön tapa antaa mahdollisuuden kuvata lasta ja terapiaa mahdollisimman monipuolisesti, yksilöllisesti ja kunkin lapsen ja tilanteen tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti. Huonona tällaisessa vakiintumattomassa käsitteiden käytössä näen mm. sen, että lukija ja vastaanottaja joutuu tulkitsemaan liian paljon. Hän joutuu hakemaan tekstistä yhtäläisyyksiä ja erotteluja, jäsentämään mielessään, miten käsitteet liittyvät toisiinsa. Kakkuri – Knuutila (1998, 173) kirjoittaa liian avoimesta tulkinnasta. Jäsentely on mielestäni palautteen kirjoittaneen toimintaterapeutin tehtävä. Alasuutarin (2001, 78) mukaan kielenkäytön epävarmuus ja käsitteiden epäselvyys voi olla seurausta kirjoittajan epäselvästi tieto- ja teoriataustasta. Hänen mukaansa sinänsä vaikeita asioita ei kannata tehdä vielä vaikeammaksi kirjoittamalla niistä epätarkasti ja – varmasti. Ammatin tulevaisuuden kannalta kielenkäytön vaihtelevuus on suuri huolenaihe, koska se kertoo osaltaan ammatin pluralismista ja siitä, ettei ehkä vielä olla yhtä mieltä siitä, mikä ammatin ydin on.

8.4. Ehdotuksia toimintaterapiapalautteen vakuuttavuuden lisäämiseksi

Jokainen voi kehittää omaa kirjoittamistaan. Itse kirjoittaminen ei suinkaan ole itseisarvo vaan sen kehittämisen avulla on mahdollista helpottaa työtään ja saada tekstinsä paremmin luettavaksi. Hyvin ja huolellisesti kirjoitetulla toimintaterapiapalautteella on oikeus tulla luetuksi. Hyvä kirjoittaminen ja retoriikan harjoittaminen perustuu kuitenkin aina väitteen ja perustelun hyvyyteen sekä totuuteen. Ei riitä, että vastaanottaja hyväksyy perustelut, myös kirjoittajan itsensä on uskottava siihen, mitä kirjoittaa. Muussa

tapauksessa on kyse manipulaatiosta, jossa perustellaan niillä seikoilla, jotka tehoavat parhaiten vastaanottajaan (Kakkuri – Knuutila 1998).

Tämän tutkimuksen perusteella voin todeta, että toimintaterapiapalautteet ovat hyvin erilaisia keskenään: osa on laajoja ja värikkäitä lapsen toiminnan kuvauksia, osassa kuvataan tarkasti toimintaterapian etenemistä lapsen ja / tai toimintaterapeutin näkökulmasta, osassa taas kirjoitetaan hyvin lyhyesti perustietojen lisäksi muutama rivi siitä, mitä on tehty ja lopussa mainitaan toimintaterapiasta olleen hyötyä. Seuraavassa esitän muutamia keskeisiä tämän tutkimuksen perusteella esiin nousseita palautteiden vakuuttavuuteen vaikuttavia seikkoja, joihin toimintaterapiapalautteen kirjoittajan on syytä kiinnittää huomiota.

1. Älä kirjoita hyödystä, jos et aio perustella sitä riittävän hyvin. Jos kirjoitat, että toimintaterapiasta on ollut hyötyä, varmista että tiedät, mihin perustat väitteen. Mieti, onko hyöty taloudellista hyötyä vai eettistä hyötyä. Pohdi hyötyä suhteessa lapselle koituneeseen hyvään ja hyötyä suhteessa kustannuksiin ja/tai aikaan. Jos kirjoitat toimintaterapiasta olleen hyötyä, varmista, ettei lause ole pelkkää retoriikkaa, vaan sen takana on reilu asia-argumenttien käyttö.
2. Kirjoita mieluummin siitä, miten toimintaterapian tavoitteita on saavutettu. Jos vetoat tavoitteisiin, varmista, että myös lukija tietää toimintaterapialle asetetut tavoitteet. Hyödyn perustuminen siihen, että tavoitteita on saavutettu, on vakuuttavaa ja luotettavaa.
3. Hyödyn vakuutteluun ja toimintaterapian uskottavuuteen vaikuttavana kuntoutusmuotona voit vaikuttaa sekä kirjoittamalla käyttämistäsi arviointimenetelmistä että myös käyttämällä niitä. Arviointimenetelmien puute ei voi olla esteenä sille, ettei niitä käytetä eikä siten menetelmien käytöstä mainita toimintaterapiapalautteessa. Mainitse edes havainnointi.
4. Käytä esimerkkejä havainnollistamaan saavutettua hyötyä. Jos mahdollista, liitä esimerkit myös lapsen arkielämään, kouluoppimiseen ja ystävien kanssa leikkimiseen jne.

5. Kun löydät oikeat argumentit ja uskot itse niihin, käytä rohkeasti retorisia keinoja: kielellisiä keinoja kuten toistoa, koska-sanoja, määrällistä ja laadullista vertaamista sekä tuo esille syy-seuraussuhteita. Koska olet toimintaterapian asiantuntija, korosta sitä silloin kun siihen on aihetta. Useinhan toimintaterapia ja sinun osuutesi lapsen tukemisessa on merkittävä, älä vähättele sitä.
6. Käytä käsitteitä johdonmukaisesti. Käytä vain niitä käsitteitä, jotka itse ymmärrät. Kirjoita toimintaterapiasta, kirjoita toiminnan käsittein. Voit selventää käyttämiäsi käsitteitä, mutta ammattitermien käytöstä ei sinänsä ole haittaa. Ne helpottavat tiedonsiirtoa kollegoille ja muille toimintaterapiaa tunteville.
7. Käytä vertaisarviointia ja hyödynnä omia työkavereitasi. Anna heidän lukea palautteesi ja kommentoida sitä. Lue myös itse muiden palautteita. Pohtikaa yhdessä, ymmärrättekö toistenne kielenkäyttöä.
8. Kirjoita vähemmän, mutta laadukkaammin. Lyhyehköt ja rajatut palautteet ovat selkeitä ja vakuuttavia, koska lukija orientoituu niihin paremmin kuin pitkiin ja raskaslukuisiin raportteihin.
9. Päätä, kenelle haluat kirjoittaa. Valitse toimintaterapiapalautteen päävastaanottaja ja esimerkiksi selvitä muille palautteen sisältö lisäksi muulla tavoin. Vanhemmathan lukevat palautteen useimmiten ennen sen toimittamista eteenpäin.
10. Jos työhösi kuuluu paljon palautteiden kirjoittamista, varaa siihen aikaa ja hanki tarvittaessa työnohjausta. Kirjoittaminen on tärkeä osa työtä, ei vain pakollinen tehtävä.
11. Käytä Kelan lomakkeen otsikointia jäsentämään palautteen kirjoittamista. Jos et jostain syystä halua käyttää sitä, käytä muuta otsikointia. Pitäydy otsikon sisällä, älä kirjoita eri asioista kuin otsikko.
12. Kirjoita positiivisesti silloin kun siihen on aihetta. Kirjoita mahdollisuuksista, onnistumisista, yrittämisestä jne. myös. Jos toimintaterapiasta ei näytä olleen hyötyä, kirjoita myös se. On eettisesti oikein tuoda esille myös ei-hyöty tai haitta.

Kokoan vielä lopuksi Aron (1999, 21) mukaan ne seikat, joissa toimintaterapiapalautteen kirjoittajan tulee pystyä vakuuttamaan tekstin vastaanottaja seuraavalla tavalla: Ensinnäkin palautteen kirjoittajan on vakuutettava lukijansa siitä, että hän itse toimintaterapeutina on luotettava ihminen, hänen on osoitettava olevansa asiansa tunteva ja kaikin puolin pätevä henkilö esittämään väitteensä. Toiseksi hänen on vakuutettava lukijansa siitä, että on todellakin tehnyt sen työn, josta hän nyt kertoo. Kolmanneksi hänen on vakuutettava lukijansa siitä, että hän on tehnyt tuon työn hyväksyttäviä menetelmiä noudattaen. Ja viimeisenä hänen on vakuutettava lukijansa siitä, että hän raportoi työnsä tuloksia hyvässä uskossa ja tarkoituksessa. Hän uskoo itse työnsä tuloksiin eikä tarkoituksellisesti johda lukijoitaan harhaan, salaa jotain tai käytä epäreiluja argumentteja.

9. POHDINTA

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Tutkimuksen luotettavuudella tarkoitetaan sen vapautta satunnaisista ja epäolennaisista tekijöistä. (Eskola & Suoranta 1998, 211; Varto 1992, 104). Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa kiinnitetään huomiota tiedon hankinnan keinoihin, menetelmän valintojen perustelut, aineiston kuvaamisen tekniikat sekä aineiston analyysin vaiheet (Hirsjärvi 2000, 241).

Toimintaterapiapalautteet valmiina aineistona ovat olleet pala todellisuutta ja siten totta. Tutkijana en ole voinut vaikuttaa aineiston syntyyn enkä sen valintaan vaan olen saanut sen ainoastaan esittämieni kriteerien perusteella. Olen käsitellyt aineistoa niin, että tekstissä esiintyvien asiakkaiden ja palautteen kirjoittaneiden toimintaterapeuttien henkilöllisyys ei paljastu. En ole käyttänyt suoria lainauksia vaan olen muuttanut tekstiä niin, että se ei ole tunnistettavissa tai olen käyttänyt vain yksittäisiä sanoja.

Tutkimuksen tavoitteena on ollut lisätä tietoa siitä, millaisia toimintaterapiapalautteet ovat. Tavoitteena on ollut siten kerätä tietoa, jonka perusteella toimintaterapiapalautteita on mahdollista kehittää edelleen. Tutkimus palvelee koko toimintaterapeuttien ammattikuntaa.

Valitsemani tutkimusmetodi, diskurssianalyysi on sopinut tutkimuksen tarkoitukseen ja aineistoon hyvin. Perehdyin tutkimusmenetelmän käyttöön huolellisesti ja kuvasin käytetyn menetelmän tutkimusraportissa riittävän tarkasti. Aineiston analyysissä olen noudattanut Kakkuri-Knuutilan (1998) ja Jokinen & Juhilan (1999) ohjeita retorisisestä analyysistä sekä olen kuvannut aineiston analyysin yksityiskohtaisesti vaihe vaiheelta. Olen reflektoinut aineistoa suhteessa omaan kokemukseeni, aiempiin tutkimuksiin ja muuhun kirjallisuuteen. Analyysin herättämien kysymysten tallentamiseksi olen

pitänyt tutkimuspäiväkirjaa, olen luokitellut aineistoa eri tavoin ja käyttänyt vertaisarvioijaa tulkinnan ongelmassa.

Valitsemani näkökulma aineistoon oli mielestäni onnistunut. Jos olisin sitä muuttanut joksikin, olisin edelleen tutkinut kielenkäyttöä, mutta kertomuksellisesta näkökulmasta. Tässä kielenkäytön näkökulman laajentamisessa minua auttoi suuresti Aron (2001) sosiologian, Vehkakosken (1998) erityispedagogiikan, Nokso-Koiviston (2001) lääketieteen sekä Sintosen (2001) väitöskirjatutkimukset.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavaa luonnollisesti se, etten ole voinut lainata palautteista alkuperäistä tekstiä vaan olen muuttanut sitä. Olen kuitenkin säilyttänyt kaikki analyysin vaiheista tekemäni muistiinpanot ja luokittelut, joten analyysiä on mahdollista tarkastella jälkikäteen.

Eskola & Suorannan (1998, 220) mukaan tutkimuksen luotettavuuden perustana viime kädessä on tutkimusraportti tekstinä. Se on monien aineksien: luetun, koetun, havaitun, luullun, kuvitellut, pohditun, muistellun ja haaveillun yhteenliittymä. Tutkimusteksti ei relativistisen käsityksen mukaan heijasta todellisuutta, vaan on omien osiensa yhteenkietoutuva verkko. Tutkimusteksti toimii arvioinnin mittana ja on konteksti, josta sanat saavat merkityksensä. Se tarkoittaa, että raportin luotettavuutta ei tavoitella tekstin ulkopuolelta.

Toivon, että tämä tutkimus herättäisi keskustelua niin käytännön työssä olevien toimintaterapeutti-kollegojen keskuudessa kuin ammattikorkeakouluissa opettajien ja opiskelijoiden keskuudessa. Toivon, että kielenkäytön ja ammattikulttuurin tutkimus lisääntyisi myös toimintaterapeuttien keskuudessa. Kielenkäytön merkitys markkinoinnissa ja ammatin näkyemisessä ovat tulevaisuuden haasteita ja näytön paikkoja. Toimintaterapialla ei ole varaa olla perustelematta omaa olemassa oloaan. Olemassa olon perustelu tapahtuu usein kielenkäytön kautta. Näyttöön ja luotettavaan perusteluun ei päästä kuitenkaan vain taitavalla retoriikalla vaan

retoriikan perustana tulee olla totuuteen perustuva luotettava argumentointi. Jatkotutkimusehdotuksina esitän tämän tutkimuksen kuluessa syntyneinä pohdiskeluinä muutamia kysymyksiä innoittamaan tulevia päättötöiden ja pro gradu – tutkimuksen tekijöitä.

Millaisia olisivat hyödyt ja vakuuttelun keinot silloin, kun toimintaterapiapalautteet eli aineisto olisi julkisen sektorin eli terveyskeskusten ja keskussairaaloiden sekä sosiaali- ja koulutoimen toimintaterapeuttien kirjoittamaa? Miten toimintaterapian toteuttamisen resurssit mahtaisivat näkyä palautteessa, olisiko näkökulma hyötyyn enemmänkin terveystaloudellinen kuin eettinen tai moraalinen?

Mitä toimintaterapiapalautteet kertoisivat lapsesta asiakkaana narratiivisella tutkimusotteella tarkasteltuna? Mitä ne kertoisivat siitä, mikä terapeutisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää? Millainen asiakas lapsi on?

Miten asiakaslähtöisyys näyttäytyy toimintaterapiapalautteiden kautta? Miten äidin tai isän ääni kuuluu? Kuka vakuuttaa ja ketä?

LÄHTEET

Ahonen-Eerikäinen, H. 1998. ”Musiikillinen dialogi” ja muita musiikkiterapeuttien työskentelytapoja ja lasten musiikkiterapian muotoja. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 45. Joensuun yliopistopaino.

Aikio, A. (toim.) 1993. Uusi sivistyssanakirja. Keuruu. Otava. 156.

Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere. Vastapaino.

Alasuutari, P., 2001. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Gaudeamus. Helsinki.

Aro, J. 1999. Sosiologia ja kielenkäyttö. Retoriikka, narratiivi, metafora. Vammala. Tampereen yliopisto.

Asetus potilasasiakirjoista. 2001. Potilasasiakirjojen laatiminen ja säilyttäminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. 14.

CAOT. 1997. Enabling Occupation: An Occupational Therapy Perspective. Ottawa. CAOT Publications ACE.

Dunn, W. 1991. Pediatric Occupational Therapy. USA. SLACK.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Haarala, 1994. Lääketieteen erikoiskieli. Teoksessa Raivio, K., Pernaa, M. & Lyly, T. Lääketieteen kieliopas. Jyväskylä. Duodecim. 73.

Hagedorn, R. 1997. 2. painos. Occupational Therapy. Churchill Livingstone.

Hallamaa, J. 1998. Moraalikysymyksiä koskeva väittely. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila (toim.). Argumentti ja kritiikki. Tampere. Gaudeamus. 226-232.

Heikkinen, V. 2000. Työ ja kieli. Teoksessa Heikkinen, V., Hiidenmaa, P. & Tiililä, U. (toim.) Teksti työnä, virka kielenä. 26. Tampere. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. 6. Painos. Tutki ja kirjoita. Vantaa. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hoikkala, T. 1990. Teun A. Van Dijkin diskurssianalyysi. 142- 150. Teoksessa Mäkelä, K (toim.). Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Painokaari Oy. Helsinki. Oy Gaudeamus Ab.

Holma, T. (toim.) 1994. Toimintaterapianimikkeistö. Helsinki. Suomen kuntaliitto.

Holma, T. 2002. Dokumentoinnin haaste kuntoutustyössä. Teema juhlaulkaisu 2002, 8-10.

Härkäpää, K. & Järvikoski, A. 1995. Kuntoutusmotivaatio, suunnitelma ja prosessinohjaus. Teoksessa Suikkanen, A., Härkäpää, K., Järvikoski, A., Kallanranta, T., Piirainen, K., repo, M. & Wikström, J. Juva. 1995. Kuntoutuksen ulottuvuudet. WSOY. 175-179.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E., 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere. Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E., 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere. Vastapaino.

Jokinen, A. & Suoninen, E. (toim.), 2000. Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Jämsä, A. 2002. Erityisterapeuteista kova pula Helsingin ulkopuolella. Kuopion sanomat 22.11.2002.

Järvinen, S. 2001. Asiantuntijoita ja asioiden tuntijoita. CP-lehti 6-7/2001. 24-26.

Kakkuri-Knuutila, M-L., 1998. Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Tampere. Tammer-Paino Oy.

Kallonen, T. 2000. Itsenäiset ammatinharjoittajat. Toimintaterapeutti-lehti 2/2000, 21.

Kanto-Ronkanen, A. 1994. Toimintaterapianimikkeistö apuna kirjaamisessa. Suomen Kuntaliitto. 29.

Kelan järjestämän vaikeavammaisten lääkinnällisen avokuntoutuksen standardi. Versio 3/17.4.2001.

Kuitunen, P. 1998. ”Ei elämä mee silleen”. Teoksessa Valkonen, J. & Hänninen, V. (toim.). Kunnan tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59/1998. Helsinki. Yliopistopaino. 77-83.

Kärki, R. 1998. Lääketiede julkisuudessa. Tampere. Vastapaino.

Lehtonen, M. 2000. Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere. Vastapaino.

Lintula, L. 2001. Kirjaaminen toimintaterapiassa. Suomen toimintaterapeuttiliitto r.y:n koulutuspäivät – julkaisu

Mauro, S. Kuntoutuskertomusten kieli ja kuntoutusta ohjaavat metaforat. Teoksessa Valkonen, J. & Hänninen, V. (toim.). Kunnan tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59/1998. Helsinki. Yliopistopaino. 89-95.

Mill, S. 2000. Utilitarismi. Tampere. Tammer-Paino.

Nokso-Koivisto, P. 2001. Potilas ja kaksi hahmoa työkyvynarvioinnissa ja kuntoutussuunnitelmassa. Semioottinen tulkinta lääkärinlausunnosta. Kelan sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 59. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Ojala, M. 2001. WHO:n uusi toimintakykyluokitus ICF. Kuntoutus 3/2001, 49-57.

Riikonen, E. 1992. Auttamistyön ongelmakäsitykset ja haastattelukäytännöt. Ongelmakielestä kompetenssikieleen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 32/1992. Helsinki.

Silvennoinen, S. 2000. Kelan avokuntoutuksen standardi toimintaterapian laadun arvioinnissa. Toimintaterapeutti – lehti 1/2000.

Sintonen, T. 1999. Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.

Salo-Chydenius, S. (toim.) 2002. Ihminen oman elämänsä tekijänä. Helsinki. Suomen toimintaterapeutti-liitto r.y.

Sario, A. 1998. Leikkiäkö vain? Teoksessa Holvikivi, J. (toim.) Toimintaterapia – tie omatoimisuuteen. Saarijärvi. Gummerus, 62.

Sintonen, T. 1999. Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Jyväskylä. Sopi.

Suikkanen, A. 2000. Kuntoutuksen tutkimus ja arviointi. Kuntoutus- lehti 4/2000. 19-26.

Suikkanen, A. 2001. Kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnista kohti kehittävää arviointia. Teoksessa Järvikoski, A., Härkäpää, K. & Nouko-Juvonen, S. (toim.) Monia teitä kuntoutuksen arviointiin. 19-22.

Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet. 2001. Suomen toimintaterapeuttiliitto r.y.

Townsed, E., 1998. Occupational therapy language: Matters of respect, accountability and leadership. CJOT 65, 1, 45-49.

Townsed, E. 2002. Occupational Performance: An International Dialogue on Core Concepts. Luentoabstrakti ja – muistiinpanot 24.6.2002. Tukholma. WFOT maailmankongressi.

Töttö, P., 2000. Pirullinen positivismi. Tampere. Gummerus Kirjapaino Oy.

Valkonen, J. 1994. Tarinametafora sydäninfarktista kuntoutumisessa. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 45/1994.

Valkonen, J. 2002. Mistä puhutaan, kun puhutaan kuntoutuksesta. Kuntoutus – lehti 1/2002, 3-20.

Varto, J. 1996. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere. Kirjayhtymä.

Vehkakoski, T. 2000. Vammaisen lapsi ammatti-ihmisten asiakirjoissa. Diskurssianalyttinen tutkimus lausuntojen kielenkäytöstä. Research reports n:o 71. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos.

Viitanen, E. 2001. ”Ei elämä mee silleen”. Teoksessa Valkonen, J. & Hänninen, V. (toim.). Kunnan tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59/1998. Helsinki. Yliopistopaino. 84-85.

Viljanen, A., M. 1994. Psykiatria ja kulttuuri. Tutkimus oikeuspsykiatrisesta argumentaatiosta. STAKES tutkimuksia 37. Gummerus Kirjapaino Oy.

Wilson, E. 1998. Occupational Therapy For Children With Special Needs. Whurr Publishers.

Painamattomat lähteet:

Ilott, I. 2002. Evidence- based Practice: Poison or Panacea? Luentomuistiinpanot ja abstrakti. Tukholma. WFOT maailmankongressi 25.6.2002.

Perttinen, P. 2001. Kuka minusta puhuu? Terveystieteen lisensiaattitutkimus. Terveystieteen laitos. Jyväskylän yliopisto.

Pohjola, L. 1999. Tavoitteetko hakuammuntaa? Tavoitteiden piirteet ja tausta lastenpsykiatrisessa toimintaterapiassa. Päättötyö. Turun ammattikorkeakoulu.

Sario, A., 2002. Molemmilla, sekä pojalla että minulla posket punottivat. Terveystieteen kandidaattityö. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos.

Internet – lähteet:

Kovanen, P. & Leskinen, M. 14.7.2002. Katse arkeen – arkirutiinit vammaisen lapsen ohjaamisen lähtökohtana.

<http://www.stakes.fi/varttua/tietotori/erityiskasvatus/apleskinenkovenen.htm>

Evidence based medicine. 17.12.2002.

http://personal.inet.fi/yritys/kari.paaskunen/pd/stj2/str2_pr4/str2_pr4-3.htm

Perustelutaito. 15.12.2002.

<http://www.orivedenopisto.fi/virtuaaliakatemia/puheviesti/retorarg.htm>

Räisänen, V. 2002. Menetelmän vaikuttavuus on perusta asiakaslähtöisyydelle, 2. 15.12.2002.

http://stakes.fi/palvelut/finsoc/news0197_4.html

Utiliteetti. Kirjasto. 17.12.2002.

<http://db/edu.fi/etalukio/ff2/kirjasto.asp?letter=U>

Henkilökohtainen tiedonanto:

Partio, T. 16.12.2002. Kelan aktuaari- ja tilasto-osasto. Puhelinkeskustelu ja sähköpostiviesti.